

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Bakalářská práce

Vyznamenání „Spravedlivý mezi národy“ v kontextu druhé světové války: Analýza, interpretace a využití metody orální historie

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Mücke, Ph.D.

Vypracoval: Antonín Kurovec

Praha 2011

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 14. září 2011

.....

podpis

Obsah

Úvod	3
1 Metodologie	5
1.1 Téma výzkumného projektu	5
1.2 Teoretické zakotvení práce	5
1.3 Výzkumný problém	8
1.4 Výzkumná strategie	8
1.5 Techniky sběru dat.....	9
1.6 Výběr vzorku, prostředí výzkumu	10
1.7 Analytické postupy	11
1.8 Hodnocení kvality výzkumu.....	12
1.9 Etické otázky výzkumu	13
2 Historický kontext	14
2.1 Nacistická ideologie a vzestup zla v Evropě	14
2.2 Židovská problematika	16
2.3 Holocaust neboli šoa.....	18
2.4 Koncentrační tábory a mlčenlivá čísla.....	19
2.5 Přeživší	22
3 Vyznamenání „Spravedlivý mezi národy“	23
3.1 Specifika vyznamenání	23
3.2 Co obnáší získat vyznamenání	23
3.3 Motivace k pomoci	25
3.4 O památníku Jad Vašem	27
3.5 Vyznamenání podle zemí a počty vyznamenaných.....	28
3.6 Pamětní medaile a diplom	29
4 Životní příběh vyznamenaného	30
4.1 Narátor	30
4.2 Rozhovory	31
5 Interpretace rozhovorů	33
5.1 Nelehké vzpomínání	33
5.2 Rodina, dětství a studia.....	34
5.3 Hrozba války, stěhování a první válečné roky	35
5.4 Válka a odboj.....	36
5.5 Pomocná ruka pro Židy	38
5.6 Strach	40
5.7 Odchod do protektorátu Čechy a Morava.....	42
5.8 Nucené práce	43
5.9 Konec války, studium a první zaměstnání.....	44
5.10 Identita	45
5.11 Vyznamenání a přátelství na celý život	46
6 Závěr	48
7 Seznam použité literatury a jiných pramenů	50
8 Přílohy	52

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat svému dědovi za poskytnuté rozhovory a především za ochotu podílet se na projektu. Dále bych rád poděkoval za odborné vedení a rady PhDr. Pavlu Mückemu, Ph.D. Za pomoc při shromažďování materiálů děkuji pracovníkům knihovny Židovského muzea v Praze. A v neposlední řadě patří velký dík mé rodině za podporu a trpělivost během psaní práce.

Úvod

Tzvetan Todorov ve své knize „V mezní situaci“ uvádí: „*Starostlivost o druhého je sama sobě nejlepší odměnou: pro druhého jsme totiž schopni činit, které bychom pro sebe vykonat nedokázali; a tím jsme navráceni životu.*“¹ Při čtení Todorovy knihy mne tato myšlenka velice zaujala. Na jejím základě jsem se rozhodl pro následující výzkum. Tématem mé práce je vyznamenání „Spravedlivý mezi národy“ v kontextu druhé světové války: Analýza, interpretace a využití metody orální historie.

To, co se začalo během třicátých let minulého století odehrávat v nacistickém Německu, se dá označit za absolutní morální úpadek. Židé, kteří žili na území Německa po stovky let a tvořili méně než jedno procento celkové německé populace, byli zbaveni německého občanství, propuštěni z práce ve veřejném a státním sektoru, stejně tak byli vyhozeni z německých odborných, společenských a kulturních spolků. Tento útlak a odsun na kraj společnosti byl následován vyloučením Židů z ekonomického života, jejich majetek byl systematicky zabavován a rozkrádán. Celý tento proces se nazýval arizace židovského majetku.²

Během třicátých let se mnoho Židů rozhodlo pro emigraci. V předvečer začátku druhé světové války, přesně v listopadu 1938, se konal pogrom na židovské obyvatelstvo podporovaný německou vládou. Během tohoto pogromu bylo zabito kolem stovky Židů, vypáleno několik synagog, byly vyrabovány židovské obchody a tisíce Židů bylo odvedeno do koncentračních táborů.³

V těchto těžkých časech se lidé začali starat především sami o sebe, někteří dokonce kolabovali a sami se zasazovali o deportaci či likvidaci Židů. Navzdory tomu se z hlavního proudu odklonilo několik odvážných jedinců a skupin, kteří se nebáli nasadit vlastní životy pro nezištnou pomoc druhým. Ti, kteří byli natolik silní a přestali přehlížet, co se děje kolem nich, se dnes mohou postavit do zástupu 23788⁴ lidí, kteří jsou oceněni vyznamenáním „Spravedlivý mezi národy“.

Pokud se u nás píše či hovoří o druhé světové válce, tématem se často stávají tzv. velké dějiny, tedy hlavní dějinné události. Již méně se hovoří o nenápadných hrdinech, kteří

---

¹ Todorov, T.: „V mezní situaci“ (*Mladá fronta, Praha 2000, ISBN 80-204-0853-3*), str. 26

² The Encyclopedia of the Righteous Among the Nations, (*Yad Vashem, Jerusalem, Israel, 2007, ISBN: 0-9764425-8-2*), str. ix

³ The Encyclopedia of the Righteous Among the Nations, (*Yad Vashem, Jerusalem, Israel, 2007, ISBN: 0-9764425-8-2*), str. ix

⁴ Mám zde na mysli pomoc, která byla poskytnuta přímo Židům a to lidmi, kteří byli nežidovského původu a konali tak nezištně. Jen tito mají nárok na vyznamenání „Spravedlivý mezi národy“.

pomáhali obyčejným lidem. Svůj projekt jsem se tak rozhodl realizovat z několika hlavních důvodů.

Prvním důvodem je všeobecně slabé povědomí veřejnosti o výše zmíněném vyznamenání. Svou prací bych se rád pokusil o jeho charakteristiku. Druhým důvodem je snaha připomenout problematiku holocaustu a ukrutnosti s ním spojené, které se děly během druhé světové války. Myslím si, že v dnešní době, kdy se stále zvyšují počty těch, kteří popírají holocaust, je zapotřebí se snažit na tyto dějiny poukázat a stále si je připomínat. A konečně poslední důvod je ten, že mohu díky své práci přinést jedinečné svědectví dosud žijícího účastníka druhé světové války, který spolu se svou rodinou ukrýval ve svém domě Židy a stal se tak „Spravedlivým mezi národy“. Navíc držitelem tohoto vyznamenání, na které jsem velice pyšný, je můj děda. V naší rodině jsem zato na něj velice hrdí a já se domnívám, že bude velice platné dát této prožité životní etapě nějaký strukturovaný, ucelený a jednotný obraz. Díky mé práci a metodě orální historie tak zůstane zachován další cenný zdroj informací o prožitých dějinných událostech.

1 Metodologie

1.1 Téma výzkumného projektu

Cílem práce je určit specifika vyznamenání, přiblížit problematiku holocaustu a také přinést jedinečné svědectví o vyznamenání „Spravedlivý mezi národy“. Toto vyznamenání je udělováno lidem nežidovského původu, kteří přispěli k záchraně Židů před holocaustem. Tito lidé jsou hodni zvláštního obdivu, úcty a pozornosti, tím spíše je velká škoda, že se o tomto vyznamenání příliš nehovoří. Ovšem za každým hrdinstvím se skrývá i „obyčejný život“.

Díky orální historii se dovídáme, že žádný život není měřitelný a zapadající do kategorie „obyčejný“, každý život je unikát sám o sobě. Při použití orální historie můžeme vidět i další stránky života. Jestliže je vaším narátorem⁵ téměř devadesátiletý muž, tak je jasné, že v jeho životě se nebude hovořit pouze o několika letech, které prožil během druhé světové války. A zde se vyjevuje jakási zvláštní dichotomie, na jedné straně hrdinství a na straně druhé následný běžný život, který byl možná válkou zasažený daleko víc, než si sám aktér připouští a uvědomuje.

1.2 Teoretické zakotvení práce

Abych mohl začít s výzkumem a s prací na projektu, bylo nejprve zapotřebí teoretické zakotvení práce a tedy nalezení vhodné relevantní literatury. Prvním krokem pro mne bylo vůbec samotné určení si a vymezení, co je to orální historie. Pro tento první bod jsem zvolil publikaci *Hendl, J.: „Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace“ (Portál, Praha 2005)*. Tato posloužila především pro stanovení základních termínů, protože kniha pojednává výzkum ve společenských vědách z mnoha perspektiv a zmiňuje řadu přístupů. Zde jsem tedy získal základní rámec.

Protože je orální historie poměrně mladá, rozhodl jsem se pro jeden zdroj informací, relevantní knihy a předlohy tak pocházejí z pera Miroslava Vaňka a jeho spolupracovníků. Z literatury odborné a metodologické vycházím především z knih: *Miroslav Vaněk a kolektiv: „Orální historie: metodické a „technické“ postupy“*, (Olomouc, Univerzita Palackého, 2003) a dále *Vaněk, Mucke, Pelikánová: „Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie“* (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2007) a také *Miroslav Vaněk:*

---

⁵ Takto označuji vypravěče neboli informanta či také aktéra.

„Orální historie ve výzkumu soudobých dějin“, (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2004). Použití metody orální historie se hodí z toho důvodu, že jsou díky ní dosavadní poznatky obohacovány a rozšiřovány ústním sdělením jednotlivců.

Pro zpracování projektu je nutná znalost historického pozadí a to zejména z toho důvodu, že v mé práci figuruje pouze jeden narátor, je tedy nezbytné specifikovat dobu a vyznamenání z dostupné literatury. K vyznamenání Spravedlivý mezi národy se mi nepodařilo objevit souhrnnou česky psanou práci. Po konzultaci s vedoucí Vzdělávacího a kulturního centra při Židovském muzeu v Praze paní Miroslavu Ludvíkovou a s vedením knihovny, také při Židovském muzeu v Praze, jsem do literatury vztahující se ke Spravedlivým mezi národy zařadil článek Ruth Bondyové, „Pomoc v nouzi největší: Čeští spravedliví mezi národy“, (Tereziánské studie a dokumenty 2008, Institut Tereziánské iniciativy, 2009). Dále také knihu Miroslavy Ludvíkové: „Darované životy: příběhy českých a moravských Spravedlivých mezi národy“, (Nakladatelství Gaudeamus, Univerzita Hradec Králové, 2007). Z audiovizuálních zdrojů pak nesmím opomenout dokument České televize Kosmopolis, který připomínal konkrétní příběhy a objasňoval, co vyznamenání obnáší.

Velké plus shledávám v zahraničních zdrojích informací. Hodnotné až vyčerpávající množství dat jsem získal především z internetových stránek památníku Jad Vašem v Izraeli⁶, ve kterém je zřízen archiv dokumentů o holocaustu. Ze zahraniční anglicky psané literatury jsem použil především rozsáhlou encyklopedii vydanou památníkem Jad Vašem: *The Encyclopedia of the Righteous Among the Nations*, (Yad Vashem, Jerusalem, Israel, 2007).

Pro dobové zakotvení druhé světové války jsem použil publikace: 1. Guido Knopp: „Holokaust: Zločin proti lidstvu“, (Euromedia Group-Ikar, 2008). 2. Tzvetan Todorov: „V mezní situaci“, (Mladá fronta, 2000). 3. Tomáš Pasák: „Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945“, (Práh, 1999). 4. Gotz Aly: „Konečné řešení“: Přesun národů a vyhlazení evropských Židů, (Argo, 2006). 5. Raul Hilberg: „Pachatelé, oběti, diváci“, (Argo, 2002). A dále jsem jako zdroj informací o holocaustu použil stránky památníku Jad Vašem <http://www.yadvashem.org/> a také české stránky <http://holocaust.cz/>.

V této pasáži bych rád ve zkratce uvedl přínos jednotlivých výše zmíněných titulů, které mi sloužily pro historické zakotvení problematiky týkající se nacismu, holocaustu, koncentračních táborů atp. Knoppova kniha „Holokaust: Zločin proti lidstvu“ byla přínosem především z toho důvodu, že autor pro tuto publikaci vyhodnotil desítky dokumentů,

---

⁶ Jedná se o internetový zdroj: <http://www.yadvashem.org/>

fotografií, archivních materiálů, ale především provedl rozhovory s více než 500 očitými svědky této dějinné události.

K problematice holocaustu a šoa jsem ke studiu též použil publikace z nakladatelství Argo, kde vyšla v edici *historického myšlení* řada s názvem *Totalitarismus a šoa*. Z této řady jsem zvolil dvě knihy, které se mi zdály být nejvhodnější a problematikou se také nejbliže vztahují k mnou studovanému problému. Jsou to: „*Konečné řešení*“: *Přesun národů a vyhlazení evropských Židů* a „*Pachatelé, oběti, diváci*“: *Židovská katastrofa 1933-1945*. Jak již název napovídá, tak je v této knize rozpracována problematika či případná vina těchto tří skupin. První část knihy se věnuje pachatelům. Celá kapitola je o Adolfu Hitlerovi, další kapitoly jsou o úřadech, dozorcích v táborech, lékařích, pochybovačích atd. Autor zde dokumentuje pohled ze strany pachatelů, který je často slepý a mnoho z těchto lidí se ohání pouze tvrzením, že nenesou vinu za zvěrstva konaná během druhé světové války, protože jen plnili zadané úkoly. Časté je také odvolávání se na kolektivní vinu.

Oběťmi jsou v knize Židé. Pojednáno je o mužích, ženách, dětech, uprchlících atd. Data jsou navíc doplněna o různé statistiky. Jedna z nich například dokumentuje dětskou úmrtnost v lodžském ghettu. Svou úlohu zde hrají samozřejmě i diváci. Rádoby nezúčastnění, kteří buď jen přihlíželi a přitom potichu nesouhlasili, nebo využili rozruchu a na tragédii se sami přiživilí, či jen nereflektovali, co se kolem nich děje. Své místo mají v knize i zahraniční vlády a jejich přístup k politice nacistického Německa, stejně tak autor hovoří o Židech z celého světa, kteří často uvěřili, že jsou tak daleko, že jejich pomoc je zbytečná.

Ve své práci jsem se také snažil zužitkovat informace a vědomosti nabyté během studia na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy. Použil jsem zde proto publikaci Tomáše Pasáka, který vyčerpávajícím způsobem dokumentuje vznik, rozvoj a úpadek fašistických a nacistických stran, hnutí a spolků na našem území. Mimo to ve své práci hovoří o vzniku fašismu a nacismu, o nástupu nacismu v Evropě atd. Publikace je též doplněna zajímavými fotografiemi.

Todorova kniha, čtena také v rámci studia na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy, je pak nezbytným doplňkem pro pochopení utrpení vězňů v koncentračních táborech. Kniha přináší modely chování těch, kteří byli odvezeni do koncentračních táborů, stejně tak jako hovoří o motivacích lidí, kteří schovávali Židy. Tuto publikaci jsem aplikoval také v kapitole „Motivace k pomoci“.

Pro prohloubení znalostí o koncentračních a vyhlazovacích táborech a také pro pochopení nepochopitelných zvěrstev, které se v těchto táborech konaly, jsem se rozhodl přečíst i autobiografické zápisky Rudolfa Höße, kniha nese název *Velitelem v Osvětimi*:

Autobiografické zápisky. Při čtení stránek mi opravdu běhal mráz po zádech, ovšem kniha to byla přínosná pro celou koncepci mé práce a to z toho důvodu, že jsem si uvědomil, že Höß byl zářným příkladem zapáleného a bezpáteřního snaživce, kterých je v každém režimu nadbytek a před takovými lidmi je třeba se mít na pozoru i dnes.

Velice platné se mi zdají býti internetové stránky www.holocaust.cz. Jejich přínos vidím především v podrobnosti a utříděnosti informací o holocaustu. Navíc v sekci *zdroje* jsou uvedeny dokumenty, články, vzpomínky atp. k jednotlivým dějinným událostem vztahujícím se k holocaustu. Dají se zde tak dohledat případná další data ke studiu.

Nakonec ještě zmíním stránky <http://www.yadvashem.org/>. Tento obsáhlý zdroj informací je velice často citovaným zdrojem v různých člancích. Je to zejména proto, že na těchto internetových stránkách je řečeno téměř vše k problematice druhé světové války, ke specifickým holocaustu, k vyznamenání atd. Všechna data jsou zde navíc přehledně a hierarchizovaně utříděna a zjevně nepodléhají různým zkreslením, jak tomu bývá v jiných nepodložených a nevěrohodných internetových zdrojích.

1.3 Výzkumný problém

V rámci výzkumného problému jsem se zaměřil na určení specifík vyznamenání „Spravedlivý mezi národy“ v kontextu druhé světové války. Hlavním zdrojem mého poznání je výše zmíněná literatura, která bude doplněna o konkrétní životní příběh narátora. Tedy z dostupné literatury jsem sestavil základní rámec problematiky šoa a vyznamenání Spravedlivý mezi národy a tento jsem doplnil o konkrétní a jedinečný příběh vyznamenaného. Mezi výzkumné otázky bude v první řadě patřit zachycení životních osudů narátora tak, aby byly uchovány pro budoucnost. V rámci mé bakalářské práce jsou zasazeny do kontextu doby. V následující rovině pak budou získané rozhovory podrobeny analýze a interpretaci, přičemž v centru pozornosti se budou nacházet dojmy, postoje a názory jednak v období druhé světové války a dále pak i k poválečnému ocenění.

1.4 Výzkumná strategie

Z povahy projektu, kde hraje podstatnou roli životopisné vyprávění, vyplývá, že bude zpracován metodou orální historie a bude se tak jednat o výzkum kvalitativní. Díky dosud žijícímu svědkovi je zde možné aplikovat metodu orální historie a zpřístupnit tak i mnohdy

opomíjený pohled zdola. „Pod pojmem kvalitativní výzkum je míněno bádání, které sdělení jednotlivce pojímá jakožto svébytnou poznávací jednotku, nezobecňuje toto sdělení a nevčleňuje je (například pomocí statistických postupů) jako výpovědní jednotku do širšího celku kvantitativně posuzovaných a hodnocených výpovědí.“⁷ Mnou vybraný narátor spadá do ohrožené věkové skupiny, tudíž pořízení rozhovoru s ním je více než žádoucí a to právě pro jeho značně pokročilý věk. Bohužel do budoucna ubude množství těchto pamětníků a s nimi i tyto unikátní prameny. „Příběh je chápán jako svébytná interpretace života, a proto je zároveň východiskem i cílem narativního výzkumu.“⁸

Kvalitativně budou také zpracována relevantní data týkající se doby druhé světové války. Na základě těchto dat se připravím na rozhovory a také mi poslouží k zasazení problému do širšího kontextu. Neopominutelnou součástí je samotná domácí příprava, kdy budu co možná nejlépe seznámen se zkoumaným problémem a dobou. Na základě znalostí období druhé světové války vypracuji tématické okruhy pro budoucí rozhovory.

1.5 Techniky sběru dat

Sběr dat pro dobové zakotvení práce a přiblížení problematiky židovství, holocaustu a vyznamenání Spravedlivý mezi národy bude prováděn kompilací z výše uvedených titulů. V části orálně historické pak bude probíhat sběr pomocí rozhovorů, které budou mít chronologický postup, ten je vhodnější, protože narátor je už starší pán. Chronologický postup bude sledovat průběh narátorova života už od dětství a rozhovor tak bude mít formu životního vyprávění. Orientace bude vedena na přímou zkušenost narátora a narativní bádání bude aplikováno na jeho zážitky. Budu pozorovat a po skončení nahrávání si také v rámci protokolu o rozhovoru zapisovat jeho reakce (zamyšlení, nervozitu, smích, pláč atd.).

Rozhovory budou probíhat ve 2-4 sezeních. Na prvním sezení narátorovi zopakuji téma a rozsah projektu, zkontroluji nahrávací zařízení⁹, zapnu jej a na začátek rozhovoru uvedu název projektu, jméno narátora, své jméno, místo, čas a datum konání rozhovoru a účel realizace rozhovoru.¹⁰ Na začátek se budu snažit narátora povzbudit a začnu nějakou nenucenou otázkou, např.: „Myslím, že bychom mohli začít u tvého dětství, říkal jsi, že máš

---

⁷ Vaněk M., a kolektiv: „Orální historie: metodické a technické postupy“ (Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2003, ISBN 80-244-0718-3), str. 2

⁸ Vaněk, M., Mucke, P., Pelikánová, H.: „Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie“ (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2007, ISBN 978-80-7285-089-1), str. 141

⁹ Běžně se používá záznamník a mikrofon, popř. videokamera

¹⁰ Vaněk, M. a kolektiv: „Orální historie: metodické a technické postupy“ (Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2003, ISBN 80-244-0718-3), str. 27

*z tohoto období mnoho vzpomínek, pověz mi něco o svých rodičích, sourozencích, atp.*¹¹ Při prvním sezení nechám narátora volně hovořit a nebudu jej přerušovat zbytečnými otázkami. Ty, které mu pološím, budou mít charakter spíše povzbuzující.

Na dalším setkání (rozestup bude cca 14 dní) si připravím doplňující otázky a pokusím se vytěžit co nejvíce z prvního rozhovoru, který jsem doma podrobil analýze a ověření údajů, jež mi narátor sdělil. Druhý rozhovor bude jakýmsi rozšířením. Pološím otázky vedoucí k větší specifikaci zkoumaného problému. Při rozhovoru budu klást specifické i spontánní otázky, které rozčlení a analyzují vyšší uzavřené okruhy. Z toho vyplývá, že v místech, kde bude třeba, se budu dotazovat více a v jiných zase méně.

Na posledním rozhovoru jej seznámím s konečnou prací, transkripcí rozhovoru atd. Musím podotknout, že množství rozhovorů bude závislé na objemu zážitků narátora a také na jeho aktuální fyzické kondici. Je nepřijatelné konat rozhovor, když je narátor jakkoliv unavený či nezpůsobilý.

Po rozhovoru bude následovat záznam o rozhovoru, který bude proveden co nejdříve po nahrávce, aby bylo možné zaznamenat *„všechny své postřehy, pocity, dojmy z narátora samého i z průběhu rozhovoru, tzn. pořádit písemný záznam o rozhovoru“*.¹² Záznam by měl obsahovat základní informace o rozhovoru a jiné poznámky vztahující se k jeho průběhu. Stejně tak jako charakteristické narátorovo vyjadřování, mimoslovní projevy, nejistotu, přerušování atd. Důležité je také všimnout si nejasností, řečené nepravdy a zaznamenávat si okruhy, které budou potřebovat větší specifikaci při dalším rozhovoru.

Dalším krokem bude přepis rozhovoru, který pak poslouží k dalšímu bádání. Přepisování je velmi detailní a časově náročné, ale díky tomu vzniká pramen využitelný pro další práce. Tento přepis zachycuje mimo jiné přesný smysl a obsah rozhovoru.

1.6 Výběr vzorku, prostředí výzkumu

Výzkum je zaměřen na období druhé světové války, narátor je tak z věkové skupiny narozených ve dvacátých letech minulého století. Výběr vzorku jsem provedl na základě osobního rozhodnutí. Roli zde hraje fakt, že narátora znám, mohu se tak blíže dotazovat na vlastní zážitky a těžit z osobních vztahů. Další výhodou je, že mi narátor poskytne všechny dobové materiály a nebude se ostýchat hovořit o choulostivých záležitostech, právě díky

---

¹¹ Používám zde tykání z toho důvodu, že narátora znám a jsem s ním v příbuzenském vztahu.

¹² Vaněk, M., Mucke, P., Pelikánová, H.: „Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie“ (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2007, ISBN 978-80-7285-089-1), str. 110

vztahu, který mezi námi panuje. Navíc zde odpadají možné problémy, které by mohly vzniknout ze vztahu *tazatel-narátor*, např. nedůvěra, místo konání rozhovorů, vztah muž a žena, popř. věkový rozdíl. V této situaci je o to důležitější neztratit profesionální nadhled a nenechat se ovlivnit příbuzenským vztahem.

Rozhovory budou vedeny v domácím prostředí dotazovaného, protože sama metoda orální historie klade důraz na pohodlí narátorů. Vzhledem k tomu, že jsme oba z jednoho města, opadnou náklady na dopravu a je i možné se lépe přizpůsobit narátorovým časovým požadavkům.

1.7 Analytické postupy

*„Analytické prostředky orální historie odpovídají především těm, které se zabývají hodnocením obsahu a zprostředkováním významu především minulých událostí“.*¹³ V orální historii se tak kombinují úvahy čtyř hlavních pramenů: písemné dokumenty (primární i sekundární), numerické záznamy, orální výpovědi svědků historických událostí a předmětné artefakty.

Nejdůležitější je samotné stanovení výzkumného záměru projektu. Jen tak je možná budoucí analýza a interpretace. Podstatné však je si tuto analýzu ještě před rozhovorem promyslet a určit si cíle projektu.

Určitá analýza a interpretace nastupuje ihned po rozhovoru, tedy při již zmiňovaném zápisu o rozhovoru. Předmětem analýzy a interpretace je zde jak získaná nahrávka, tak narátorovy nonverbální projevy.¹⁴ Mé poznatky a interpretace se budou také týkat různých reakcí a chování narátora, stejně tak jako úseků, které mi budou z narátorovy výpovědi nejasné. V případě nějaké nejasnosti ve vyjádření narátora se jej přímo dotáži, ovšem v omezené míře, abych nenarušoval tok jeho myšlenek. Součástí analýzy rozhovoru bude i jazyková analýza, tzn. zaměření se na to, jakou narátor používá mluvnickou osobu, jaká používá sousloví atd.

Po ukončení rozhovoru se budu soustředit na analýzu a interpretaci při porovnání nahrávky a přepisu. Obsah rozhovorů následně roztřídím podle tématických okruhů a budu je interpretovat. Zde budu věnovat důraz především obsahové stránce rozhovoru. Následně se též budu zabírat analýzou a interpretací narátorových dojmů, postojů a názorů.

---

¹³ Vaněk, M., Mucke, P., Pelikánová, H.: „Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie“ (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2007, ISBN 978-80-7285-089-1), str. 135

¹⁴ Vaněk, M. a kolektiv: „Orální historie: metodické a technické postupy“ (Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2003, ISBN 80-244-0718-3), str. 40

1.8 Hodnocení kvality výzkumu

Výpovědi dosud žijícího účastníka vycházející z jeho minulých prožitků, jsou v porovnání s jinými prameny bytostně subjektivní, v orální historii to však přináší kvalitu, kvůli které jsou rozhovory konány. Na světlo vycházejí nové poznatky, informace a příběhy lidí, kteří byli přímými svědky dějinných událostí. Vaněk hovoří o „zaldnění dějin“. Zde je vidět, že i ty nejobyčejnější lidské příběhy jsou podstatnou součástí dějin.

Tím, že je metoda orální historie mladá, tak se pravděpodobně tyto její plody budou sbírat až po několika desítkách let. Právě zmíněné vyznamenání, si myslím, je fenomén, na který je orální historie dobře aplikovatelná a měla by se hojně využívat, protože přeživších narátorů již není mnoho. Objektivita mého výzkumu bude založena na podrobném studiu a analýze dokumentů vztahujících se ke zkoumanému problému, subjektivní roli pak hraje výpověď svědka. Také se budu snažit porovnat dostupná fakta s výpovědí narátora, je ovšem nepřipustné mu jakkoli podsouvat svá subjektivní stanoviska. Z tohoto bodu také plyne objektivita, která je zakotvena v nepředpojatém přístupu k narátorovi.

Svou práci bych rád hodnotil z několika úhlů.¹⁵ Věřím, že pomocí těchto následujících kroků se mi podaří omezit nebezpečí pro validitu studie. Zmíním ty nejdůležitější. Nejprve si budu klást otázky:

- Má studie význam pro rozšíření poznatků ve zkoumané oblasti?
- Je správně zvolen výzkumný plán a správně formulovány výzkumné otázky?
- Je pečlivě proveden výzkum, sběr dat, analýza a interpretace dat?

Důležité je též:

- Jasně určení cílů a standardů kvality jednotlivých fází projektu.
- Určení, jak se tyto cíle a standardy plní.
- Transparentnost vyhodnocení a zajištění kvality celého výzkumného procesu.

---

¹⁵ Vycházím z praktických kroků, které navrhuje: Hendl, J.: „Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace“ (Portál, Praha 2005, ISBN 80-7367-040-2), str. 147

Zvýšit důvěryhodnost výsledků se dá následovně:

- Komunikativní validizací výsledků. Ta zmenšuje jak reaktivitu, tak i zkreslení výzkumníkem i zkreslení aktérem.
- Kontrolou výsledků (např. odborným konzultantem). Nemá vliv na reaktivitu a zkreslení aktérem, ale redukuje zkreslení výzkumníkem.
- Důsledným vyhledáváním negativních příkladů a protipříkladů k mým závěrům. Redukuje zkreslení výzkumníkem i zkreslení aktérem, ale nemá vliv na reaktivitu.

Nebezpečí pro validitu se dá rozdělit do tří kategorií. Je to reaktivita, zkreslení ze strany výzkumníka a zkreslení ze strany účastníků. Reaktivita znamená, že přítomnost výzkumníka může ovlivnit procesy, na něž je výzkum zaměřen. *„Zkreslení ze strany výzkumníka se týká toho, co výzkumník jako pozorovatel přináší do výzkumu v podobě svých subjektivních teorií a předsudků či vlastností. To může ovlivnit výběr výzkumných otázek, dat i oprávněnost závěrů.“* Zkreslení ze strany zkoumané osoby nebo aktéra může nabývat mnoho podob od zatajování informací až po jejich zkreslování.¹⁶

Jakožto výzkumník bych měl být sám k sobě kritický a vyjasnit si, které osobní zkušenosti mohou mít vliv na stupeň neutrality při rozhovorech. Zaujmu roli výzkumníka, který má zájem především o kvalitu výzkumu, a spravím o tom i aktéra, ten je navíc seznámen s možnými negativy výzkumu (citlivé otázky, rozpomínání na nepříjemné věci atd.), přesto je výzkumu nakloněn. Z mé strany bude tedy záležet hlavně na tom, abych se stále přesvědčoval o tom, že zkoumám to, co opravdu zkoumat chci. Abych měl jasně určené cíle projektu. Stejně tak bych se měl přesvědčovat o transparentnosti použitých postupů.

1.9 Etické otázky výzkumu

Etika a právo jsou v orální historii důležitými body. Orální historie jako taková se řídí zásadami dvou organizací: Mezinárodní asociace orální historie a Americké antropologické asociace.

---

¹⁶ tamtéž, str. 148

Nejdůležitější pravidla jsou tato:¹⁷

- odpovědnost tazatele vůči narátorovi (ten musí být seznámen s cíli, účely a podmínkami výzkumu),
- odpovědnost tazatele vůči veřejnosti a vlastní profesi,
- odpovědnost archivujících ústavů a institucí.

Orální historie v České Republice má svůj Etický kodex České asociace orální historie, o.s. Přesto vlivem dynamické doby je třeba i dynamicky reagovat a podřizovat tomu etická pravidla. Narátor musí být seznámen s účely, cíli a postupy orálně historického výzkumu, stejně tak s dalším nakládáním s jeho výpovědí. Neopomenutelný je respekt k osobě narátora a nemyslitelný je jakýkoli nátlak na jeho osobu. Jednání tazatele musí být citlivé a pokud možno odborné, z toho plyne i nutnost důkladné přípravy a předchozího sběru dat o dané problematice. Vše by mělo být ošetřeno smlouvou. Citlivá a problematická je práce s osobními údaji, řídí se Zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů. Dále by měla být použita i Smlouva o poskytnutí práv, podle § 51 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

2 Historický kontext

2.1 Nacistická ideologie a vzestup zla v Evropě

Fašistická ideologie Hitlerovy Národně socialistické německé dělnické strany¹⁸ (NSDAP) vytvořila novou formu diktátorského režimu, tedy nacismus. Nacismus byl filozoficky triviálnější, politicky však úspěšnější. 5. ledna 1919 byla v Mnichově založena malá politická strana s názvem Německá dělnická strana¹⁹ (DAP). Adolf Hitler se stal jejím členem²⁰ a následně se propracoval do čela, sám to přičítal své schopnosti zaujmout obecnost. Program strany byl antisemitský a nacionalistický.²¹

---

¹⁷ Vaněk, M., Mucke, P., Pelikánová, H.: „Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie“ (*Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2007, ISBN 978-80-7285-089-1*), str. 152

¹⁸ Německy „Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei“

¹⁹ Německy „Deutsche Arbeiterpartei“

²⁰ Do strany vstoupil jako její 555. člen, viz.: Hilberg, R.: „Pachatelé, oběti, diváci“, (*Argo, 2002, ISBN 80-7203-472-3*), str. 20.

²¹ Pasák, T.: Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945, (*Práh 1999, ISBN 80-7252-017-2*), kapitola 1.: *Základní rysy nacismu*

V únoru roku 1920²² byla strana přejmenována na NSDAP, došlo k reorganizaci a do jejího čela se dostal Adolf Hitler. Již v roce 1921 založil úderné oddíly SA, pořádkovou službu chránící schůze NSDAP. V roce 1923 se Hitler rozhodl za pomoci puče svrhnout německou vládu. Tento pokus proběhl v Mnichově, kde byl podpořen vysoce postavenými vojenskými důstojníky. Hitler se spojil s generálem Erichem Ludendorffem, na odpor se postavila policie a zahájila palbu. Pokus o svržení vlády se nezdařil. Hitler byl odsouzen za zradu a strávil přes rok ve vězení, kde začal sepisovat svou autobiografii *Mein Kampf*.²³ V roce 1925 se stal vůdcem NSDAP a založil osobní ochranný oddíl SS. Hitler se vzdal rakouského občanství a stal se německým občanem. Vsadil všechny karty do práce ve straně, jak se říká všechno nebo nic, přesto strana ještě koncem roku 1932 čítala pouze 108 717 členů.²⁴

Nacismus se dostal k vládě v roce 1933, v tomto roce byl i Hitler jmenován kancléřem. Hitler si získal masy díky svému řečnickému umění, které prodával pomocí silného média, tedy rozhlasu. V roce 1934 po smrti Hindenburga převzal jeho úlohu a jako vůdce lidu a říšský kancléř²⁵ nahradil republiku „Třetí říší“. Tím zanikla Výmarská republika a federace byla přetvořena na nacistický stát. V roce 1933 byly zřízeny první koncentrační tábory a o dva roky později byly vyhlášeny norimberské zákony²⁶, v nichž byli Židé sníženi na občany druhé kategorie. Rasismus se stal ideologickou základnou nacismu, jeho součástí byl nelítostný antisemitismus.²⁷

Byli to právě Židé, komu byla přisouzena role hlavního nepřítele a to jen podtrhovalo snahu o udržení „čisté rasy“ německého národa. V norimberských zákonech je mj. věta: „Čistota německé krve je nezbytným předpokladem pro pokračování existence německého lidu... občan Říše je pouze ten, kdo má německou krev, nebo krev téhož původu...“²⁸

Nacistická verze „nového řádu“ byla nastavena tak, aby anulovala a vykořenila základní lidské hodnoty, lidská práva, rovnost, svobodu vyznání a další základní prvky

---

²² Pasák ve své publikaci „Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945“, (Práh 1999, ISBN 80-7252-017-2) na straně 20 uvádí, že strana DAP se přejmenovala na NSDAP v červenci 1921, což je s odvoláním na ostatní zdroje chybné, neboť k přejmenování došlo opravdu v únoru roku 1920.

²³ Hilberg, R.: „Pachatelé, oběti, diváci“, (Argo, 2002, ISBN 80-7203-472-3), str. 20

²⁴ tamtéž, str. 21

²⁵ Po smrti Hindenburga Hitler jeho titul odmítl a později se vzdal i titulu říšského kancléře a zůstal jen vůdcem, tím pro Němce představoval jednoduchost a celistvost.

²⁶ Norimberské zákony byly vyhlášeny 15. září 1935. Tvořily právní základ pro vyloučení Židů z německého veřejného života. Zákonem bylo dáno, že říšskými občany mohou být jen árijští Němci nebo občané „spřízněné krve“. Židé se stali druhořadými státními příslušníky.

²⁷ Pasák, T.: Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945, (Práh 1999, ISBN 80-7252-017-2), kapitola 1.: Základní rysy nacismu.

²⁸ Překlad z knihy: „The Encyclopedia of the Righteous Among the Nations“, (2007, Yad Vashem, Jerusalem, Israel, ISBN: 0-9764425-8-2), str. ix

evropské civilizace. Ideologie německého národního socialismu měla kořeny v představě nadřazenosti německé árijské rasy nad ostatními národy.²⁹

2.2 Židovská problematika

„Židé byli v rasistických představách Adolfa Hitlera považováni za podřadný národ, neschopný vlastní tvůrčí aktivity a pouze parazitující na arijských národech. Židovské mezinárodní spiknutí má za účel ovládnutí všech ostatních národů, které se mají stát otroky v židovských rukách. Němci měli být přesvědčeni, že za porážku Německa a jeho ponížení po první světové válce může světové židovstvo a že pouze očištěním od Židů může Německo dosáhnout nového rozkvětu. Židé demoralizují mravné a tvořivé arijské a křesťanské národy lichvou, alkoholismem, nemravným uměním, mají na svědomí prostituci, obchod se ženami, o údajně doložených židovských rituálních vraždách ani nemluvě.“³⁰

Důvody nenávisti k Židům se během let měnily, určité antijudaistické stereotypy však zůstávaly stejné. Byli viněni za smrt Ježíše Krista, z trávení studen, z šíření morových epidemií, ze znesvěcování hostií, z rituálních vražd a užívání krve křesťanských panen a dětí k pečení macesů. Nejvýznamnější byly dva lateránské koncily z let 1179 a 1215, mezi protizidovská nařízení patřily: povinnost pro Židy nosit barevné označení na oděvu, příkaz k jejich segregaci do uzavřených městských částí, do ghett, a možnost provozovat řemesla pouze v rámci židovských komunit.³¹

Antisemitismus, který se vytvořil během nacistického Německa, se lišil od antisemitismu, který provázel Židy během dřívějších dob, ten měl základ v ekonomických a náboženských oblastech. Během posledních desítek let devatenáctého století nový antisemitismus nechal vzniknout novým anti-židovským motivům a názorům. Bylo to spojeno s tím, že získali stejná práva a stali se sebejistější díky společenskému, ekonomickému a vzdělanostnímu rozvoji. To vyvolalo vlnu nevole a závisti znevýhodněných a rozhořčených Němců. Během období velkých společenských změn byli označováni Židé jako ti, kdo jsou

---

²⁹ Překlad z knihy: „The Encyclopedia of the Righteous Among the Nations“, 2007, (Yad Vashem, Jerusalem, Israel, ISBN: 0-9764425-8-2), str. ix

³⁰ Získáno z internetových stránek: <http://holocaust.cz/cz2/history/jew/general/general1>

³¹ Ludvíková, M.: „Darované životy: Příběhy českých a moravských Spravedlivých mezi národy“ (Nakladatelství Gaudeamus, Univerzita Hradec Králové, 2007, ISBN 978-80-7041-382-1), str. 7

zodpovědní za sociální nerovnosti a navíc na jedné straně prosazují kapitalismus a na druhé straně socialismus. Také měli připravovat tajná mezinárodní spiknutí.³²

Když byl Adolf Hitler mladý, tak si příliš Židů nevěšimal, ještě během pobytu v Linci a v Mnichově mu nepřipadali Němci tak odlišní od Židů. Avšak po určité době, kdy přesídlil do Vídně, začal pozorovat jejich nehrdinský zjev, cítil nepříjemné pachy, všimal si jejich mluvy a viděl je jen jako překupníky, marxisty, kteří ovládli odbory a obchodníky. Pro Hitlera Židé představovali ošklivost, rozklad, odpudivost a syfilis.³³

Po tom, co nacisté v Německu uchopili moc, ihned začalo pronásledování židovského obyvatelstva. Zpočátku šlo o pronásledování ze stran jednotek SA, jejich členové Židy zavražďovali, napadali a fyzicky i psychicky terorizovali. Jednou ze snah bylo jejich vytlačení z hospodářského života. V dubnu roku 1933 byl vyhlášen bojkot židovských obchodníků, živnostníků, právníků či lékařů. Nacisté si však brzy uvědomili, že tento zásah má přímý vliv na hospodářský chod, tak sami nátlak zmírnili.³⁴

Do začátku roku 1935 se situace stabilizovala. Židé ve státní sféře, učitelé, právníci, umělci, akademici a další sice přicházeli o práci, stejně tak se židovské obchody stávaly terčem útoků a pokusů německých firem nad nimi převzít kontrolu, navzdory těmto faktům slábla židovská emigrace³⁵ a především Židé nepřestávali býti Němci.³⁶

Bylo to 9. a 10. listopadu 1938, kdy židovský problém vygradoval. Ve městech po celém Německu vypukly protižidovské bouře. Nacisté tak reagovali na nastalé úmrtí německého diplomata v Paříži, kterého zabil mladý polský Žid. Pogrom byl jako akce strany iniciován ministrem propagandy Josephem Goebbelsem. Jeho prvním projevem byla výzva pro rozbití výloh židovských obchodů a vypálení synagog. Tento pogrom se dnes označuje jako tzv. „křišťálová noc“.³⁷

Během druhé světové války měl Hitler jasný cíl: vyhlazení veškerého židovského obyvatelstva v Evropě. Židé byli označeni za hlavního nepřítele a překážku, která stála před nacistickým velkým plánem. Tak vzniklo „konečné řešení“³⁸, tedy snaha o absolutní

---

³² Překlad z knihy: *The Encyclopedia of the Righteous Among the Nations*, (2007, *Yad Vashem, Jerusalem, Israel*, ISBN: 0-9764425-8-2), str. x

³³ Hilberg, R.: „Pachatelé, oběti, diváci“, (*Argo*, 2002, ISBN 80-7203-472-3), str. 21

³⁴ Získáno z internetových stránek: <http://holocaust.cz/cz2/history/jew/general/general4>

³⁵ Ti Židé, kteří před válkou uprchli do zahraničí, pocházeli především z Německa, Rakouska a Gdaňsku. Méně už jich bylo z Čech a Moravy ještě méně z Itálie a Maďarska. V řadách těch, kteří brzy odjeli, byli především bohatí Židé, umělci, učitelé, profesori a další elita, která přišla o zaměstnání.

³⁶ Hilberg, R.: „Pachatelé, oběti, diváci“, (*Argo*, 2002, ISBN 80-7203-472-3), str. 26

³⁷ tamtéž, str. 26

³⁸ Původně však přišlo německé ministerstvo zahraničí s plánem na přemístění všech Židů na ostrov Madagaskar, s postupem času ale bylo jasné, že je tento plán nerealizovatelný.

vyhlazení židovského obyvatelstva. Židé byli posíláni do koncentračních táborů, nebo byli zbaveni majetku a přemístěni do ghetta.³⁹

První tendence ke konečnému řešení se dají rozpoznat na začátku března 1941. Hitler se totiž vyjádřil, že si přeje, aby byla zlikvidována židovsko-bolševická inteligence a k tomuto účelu, aby byly vytvořeny zvláštní jednotky. V následujících letech se tak stalo zabíjení rutinou a vyhlazování byli nejen muži, ale i ženy a děti.

2.3 Holocaust neboli šoa

Slovo holocaust⁴⁰ pochází původně z řečtiny. Holos znamená celý a kaustos znamená spálený, slovo holokaustos se nachází v různých významech v různých textech, počínaje Xenofontovou Anabází. Zde mělo význam většinou jako zápalná oběť, zejména ve smyslu úplného spálení. Latina nezná písmeno „k“, řecké kappa, proto se objevil kolem roku 400 jako holocaustum. Kolem roku 1250 se v anglickém překladu bible slovo objevuje jako holocaust. „Nyní již začalo pomalu ztrácet svůj náboženský význam „zápalná oběť“ a užívalo se ve světském významu. V roce 1933 zaznamenává slovník Oxford English Dictionary řadu dokladů, kde je „holocaust“ chápán v přeneseném smyslu jako velký požár, řež, krveprolití – hlavně ve válkách.“⁴¹

Dnes se toto označení používá pro systematické a státem provozované pronásledování a vyhlazování Židů ve třicátých a čtyřicátých letech minulého století. Slovo holocaust má širší záběr než slovo šoa, to označuje „konečné řešení“ židovské otázky, tedy přímo likvidaci židovského obyvatelstva.

Šoa je tedy vyvraždění přibližně 6 milionů Židů nacistickým Německem. Nejrazantnější byli v „konečném řešení“ židovské otázky nacisté od dubna do listopadu 1942, během těchto 250 dnů zavraždili přibližně 2,5 milionů Židů. Nacisté usilovali o likvidaci každého Žida na celém světě, bez ohledu na jeho věk, vyznání, činy atp.⁴²

Gotz Aly ve své knize „Konečné řešení“: *přesun národů a vyhlazení evropských Židů* hovoří o tom, že politika namířená proti Židům byla nemorální a rasistická už od roku 1933,

---

³⁹ Překlad z knihy: The Encyclopedia of the Righteous Among the Nations, (2007, Yad Vashem, Jerusalem, Israel, ISBN: 0-9764425-8-2), str. x

⁴⁰ Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR uvádí, že lze používat označení holocaust i holokaust, podle Guido Knoppa je správné označení holokaust, protože označení s „c“ dorazilo do Evropy z USA až s filmem promítaným v roce 1979. Já se však budu držet slova holocaust, to z toho důvodu, že většina citací je psána s „c“, tak v rámci jednoty dodržím toto psaní.

⁴¹ Knopp, G.: „Holokaust: Zločin proti lidstvu“, (Euromedia Group-Ikar, 2008, ISBN 978-80-249-1075-8), str.

24

⁴² Získáno z internetových stránek: <http://www1.yadvashem.org/yv/en/holocaust/about/index.asp>

avšak rozhodující předpoklady pro vývoj vedoucí nakonec k holocaustu byly vytvořeny až během války. Válka totiž napomohla k rozpadu lidských společností, likvidovala náboženské vazby či právní tradice a především ztratily na významu zahraničně politické ohledy. V tomto duchu nastala pro nacisty, jak se říká, „jedinečná příležitost“. Goebbels dokonce v březnu 1942 poznamenal k holocaustu: (...) *Díky Bohu teď za války máme celou řadu možností, které bychom v době míru neměli. A těch musíme využít.*“⁴³

2.4 Koncentrační tábory a mlčenlivá čísla

Psal se 23. březen 1933, kdy byl založen první koncentrační tábor⁴⁴ v Dachau. Bylo to tedy pouhé dva měsíce po tom, co se Hitler stal říšským kancléřem. Velitelem tábora byl Theodor Eicke⁴⁵. První tábor postavený pro nejefektivnější vyhlazování vězňů byl tábor Chelmno (Kulmhof) v Polsku. Do provozu byl uveden 8. prosince 1941 a usmrceno zde bylo do ledna 1945 přibližně 320 000 vězňů, především Židů. K vraždám byly nejprve používány plynové vozy, kde našlo svou smrt přibližně 700 000 vězňů. Ti byli ve vozech tráveni kyslíčnickem uhelnatým, který vzniká spalováním paliva.⁴⁶

Nacisté se snažili o co největší efektivitu při hromadných vraždách, proto byl 5. září 1941 proveden v koncentračním táboře Osvětim (na bloku 11) test. Poprvé zde byl pro hromadné vraždění použit preparát kyseliny kyanovodíkové, tedy nechvalně známý „cyklon B“. Během tohoto prvního zplynování bylo zabito 600 sovětských vojáků a asi 300 nemocných polských vězňů. Do provozu tak byl uveden levný, tichý a rychlý smrtící prostředek.⁴⁷ Rudolf Höß⁴⁸ po prvním použití cyklonu B pronesl: „*Musím otevřeně říci: na*

---

⁴³ Aly, G.: „Konečné řešení“: přesun národů a vyhlazení evropských Židů, (Argo, 2006, ISBN 80-7203-833-8), str. 9, 10.

⁴⁴ První koncentrační tábory byly určeny pro politické vězně, kteří zde byli internováni na dobu neurčitou. Byli zde však i tzv. „asociálové“, Židé, emigranti, homosexuálové atd. Se vzrůstajícím množstvím koncentračních táborů se rozšiřoval i jejich rozsah, vznikaly tak tábory pracovní, tranzitní i vyhlazovací. Rozdíl mezi koncentračním a vyhlazovacím táborem je zřejmý. Vyhlazovací tábory byly zřízeny čistě pro fyzickou likvidaci internovaných.

⁴⁵ Získáno z internetových stránek: <http://www.jewishmuseum.cz/print/cztfaq.htm>, kde se uvádí jméno Theodor Eicke, musí jít o omyl, protože ve skutečnosti to byl Theodor Eicke, kdo byl jednou z klíčových postav ve vedení a později v inspekci koncentračních táborů po celé Evropě. Úplně prvním velitelem koncentračního tábora Dachau byl Hilmar Wäckerle, který byl v červnu 1933 odvolán pro nadržování při zákeřné vraždě vězňů příslušníky SS. Zdroj: Höß, R.: Velitelem v Osvětimi: Autobiografické zápisky, (Academia, Praha, 2010, ISBN: 978-80-200-1471-9), str. 78

⁴⁶ Získáno z internetových stránek: <http://www.jewishmuseum.cz/print/cztfaq.htm>

⁴⁷ Smrtící plyn se uvolňoval z tablet, které vyráběla společnost I. G. Farben, ta měla svou továrnu přímo v průmyslovém areálu koncentračního tábora Osvětim. Uvádí se, že na 1500 obětí bylo zapotřebí pět kilogramů cyklonu B. Doba poprav se pohybovala mezi 15-20 minutami.

⁴⁸ Nechvalně známý velitel koncentračního tábora v Osvětimi. Byl známý tím, že vězně považoval pouze za svou pracovní náplň a koncentrační tábor za továrnu, u které musí dosáhnout co nejlepších výsledků.

mě mělo zplynování uklidňující účinek, protože se plánovalo v dohledné době začít s masovým vyhlazováním Židů. Strílení mě vždycky děsilo. Nyní jsem byl klidný, protože jsme měli být podobné krvavé lázně ušetřeni.“⁴⁹

Vyhlazovací tábory tak sloužily jako nechvalně známá „továrna na smrt“. Největším koncentračním a vyhlazovacím táborem se stala Osvětim-Březinka⁵⁰, založena na Himmlerův rozkaz 27. dubna 1940. Odhady hovoří o tom, že v Osvětimi bylo zmařeno na 1 300 000 lidských životů.⁵¹ Mezi další vyhlazovací a koncentrační tábory se řadily Belzec (založen v březnu 1942), Chelmno, Jasanovec, Mejdanek (byli zde internováni především vězni z Polska a Sovětského svazu), Sobibor, Treblinka atd. „*Treblinka byla skutečná továrna na smrt - ihned po výstupu z vlaku šli lidé do plynové komory. Žádné tetování, žádné baráky s dřevěnými palandami, žádné vši, ani těžká práce. Od začátku byly v provozu tři plynové komory, které měly rozměry 4 x 4 metry a kapacitu 300 až 500 lidí za hodinu. V září 1942 přibylo dalších deset komor s mnohem větší kapacitou. V nich mohlo být během hodiny usmrceno 1000 až 2000 osob.*“⁵²

Přesný počet zavražděných Židů není znám. Podle Adolfa Eichmanna⁵³, který se staral o deportaci Židů do koncentračních táborů a byl bezprostředně odpovědný za „konečné řešení“, se číslo pohybuje někde kolem šesti milionů. Dnešní výzkumy potvrzují, že se konečné číslo pohybuje mezi pěti a šesti milióny. „*Pozdější výzkumy profesora Yisraele Gutmana a dr. Roberta Rozetta zveřejněné v Encyklopedii holocaustu (Encyclopedia of the Holocaust, ed. Israel Gutman, New York 1995, 2 sv.) odhadují ztráty Židů na 5, 59 – 5, 86 miliónu a studie vedená Dr. Wolfgangem Benzem udává počet mezi 5,29 a 6 milióny.*“⁵⁴

Odhady se vypočítávají ze sčítání lidu před válkou a po válce a také z nacistických dokumentů o počtech deportovaných. Památník Jad Vašem má ve svých archivech k dispozici přibližně dva miliony Listů svědectví. To jsou dokumenty, na kterých lidé přeživší holocaust uvádějí jména zavražděných příbuzných či přátel.⁵⁵

---

⁴⁹ Knopp, G.: „Holokaust: Zločin proti lidstvu“, (Euromedia Group-Ikar, 2008, ISBN 978-80-249-1075-8), str. 15

⁵⁰ Neboli také Auschwitz-Birkenau.

⁵¹ Z tohoto počtu bylo 1,1 milionu Židů, cca 150 000 Poláků, 23 000 Romů atd. Statistika je uvedena na stránkách Státního muzea v Osvětimi:

http://en.auschwitz.org.pl/m/index.php?option=com_content&task=view&id=829&Itemid=7

⁵² Získáno z internetových stránek: <http://www.holocaust.cz/cz2/history/camps/treblinka>

⁵³ Hannah Arendtová se vyjádřila o Eichmannovi, že je „příšerně normální“, tak vznikla ona známá formulace „banalita zla“. Eichmann sám sebe chápal jen jako „pěšce na šachovnici“ a deportaci Židů vnímal jen z hlediska její proveditelnosti a náročnosti. Tzvetan Todorov dokonce uvádí, že pouhých 5-10 % dozorců v koncentračních táborech se dalo označit za sadisty. Ostatní by se dali označit za snaživce, pragmatiky a cyniky: Todorov, T.: „V mezni situaci“ (Mladá fronta, Praha 2000, ISBN 80-204-0853-3), str. 128.

⁵⁴ Získáno z internetových stránek: <http://www.jewishmuseum.cz/print/cztfaq.htm>

⁵⁵ tamtéž

Odhadované ztráty Židů během holocaustu⁵⁶

Země	Počet Židů před válkou	Minimální ztráty	Maximální ztráty
Rakousko	185 000	50 000	50 000
Belgie	65 700	28 900	28 900
Čechy a Morava	118 310	78 150	78 150
Bulharsko	50 000	0	0
Dánsko	7 800	60	60
Estonsko	4 500	1 500	2 000
Finsko	2 000	7	7
Francie	350 000	77 320	77 320
Německo	566 000	134 500	141 500
Řecko	77 380	60 000	67 000
Maďarsko	852 000	550 000	569 000
Itálie	44 500	7 680	7 680
Lotyšsko	91 500	70 000	71 500
Litva	168 000	140 000	143 000
Lucembursko	3 500	1 950	1 950
Nizozemí	140 000	100 000	100 000
Norsko	1 700	762	762
Polsko	3 300 000	2 900 000	3 000 000
Rumunsko	609 000	271 000	287 000
Slovensko	88 950	68 000	71 000
Sovětský svaz	3 020 000	1 000 000	1 100 000
Jugoslávie	78 000	56 200	63 300
Celkem	9 796 840	5 596 029	5 860 129

⁵⁶ Statistika získaná ze stránek: <http://www.jewishmuseum.cz/print/cztfaq.htm>, sama statistika pochází z Encyklopedie holocaustu.

2.5 Přeživší

V květnu 1945 bylo pod německou kontrolou více než milion Židů, největší část tvořili ti, které nepostihla konečná fáze likvidačního procesu. Přežili také ti, kteří žili veřejně ve městech, kde Němci již nestihli mobilizovat dopravu nebo policii k deportacím. Například v Budapešti existovalo ghetto ještě v zimě mezi roky 1944 a 1945, v Paříži zase žili mnohé židovské rodiny volně ve svých bytech.⁵⁷ Zde je cítit rozdílná intenzita represí mezi západní a východní Evropou.

Velké množství Židů bylo také zachráněno díky vhodné cizí státní příslušnosti, nebo také díky tomu, že žili ve smíšeném manželství. Další velká skupina přežila díky útěkům, vstupu do odboje či přijetím cizí státní totožnosti. V západní Evropě se pak velké množství Židů schovávalo v pokojích, sklepích, podkrovích, klášterech nebo dokonce v lesích a horách. Téměř po celé Evropě se pak Židům občas podařilo obstarat si falešnou dokumentaci a tak se vyhnout deportacím.⁵⁸

Dalšími přeživšími skupinami byli ti, kteří byli až do konce války uvězněni. Byli to mimo jiné muži z maďarských pracovních oddílů, Židé ze zbývajících ghet v Černovci a Terezíně, z pracovních táborů, z koncentračních táborů v Dachau, Buchenwaldu, Mauthausenu a Bergen-Belsenu.⁵⁹

Ti, kteří přežili věznění v koncentračních či vyhlazovacích táborech, nerozlišují mezi mrtvými a živými, říkají jen, že měli o něco více štěstí. Jedno je přeci jen spojuje, průměrem byli věkem mezi třinácti a třiceti lety. Navíc museli být v dobré fyzické kondici, jinak by utrpení v táborech, při práci či při skrývání v lese, nepřežili. A především museli mít obrovské odhodlání žít.⁶⁰

---

⁵⁷ Hilberg, R.: „Pachatelé, oběti, diváci“, (*Argo, 2002, ISBN 80-7203-472-3*), str. 171

⁵⁸ tamtéž, str. 171

⁵⁹ tamtéž, str. 171

⁶⁰ tamtéž, str. 171

3 Vyznamenání „Spravedlivý mezi národy“

3.1 Specifika vyznamenání

„Titul je odvozen ze staré židovské legendy, podle níž osud světa závisí na třiceti šesti cadikim (spravedlivých). Ti nemohou snést křivdu páchanou na druhých a přejímají na sebe jejich utrpení. Jen díky nim není svět Bohem zatracen.“⁶¹

„Památník Jad Vašem⁶² je instituce, která byla založena v roce 1953 izraelským parlamentem Knessetem s účelem zachovat a rozvíjet památku na šest milionů Židů, kteří zahynuli v holocaustu a mezi jiným také pečovat o ty nežidy, kteří zachránili židovské občany během holocaustu, to znamená také uchovávat jejich památku a oceňovat je. Titul Spravedlivý mezi národy má svou genezi z citátu v Talmudu: „kdo zachránil jeden lidský život, zachránil celý svět“.⁶³

Vyznamenání jako takové se uděluje od roku března 1963, kdy byla při památníku Jad Vašem zřízena Komise pro rozpoznávání Spravedlivých, vedená nejvyšším Izraelským soudem.

Projekt udělování vyznamenání je výsledkem jedinečného a nevídaného pokusu o vzdání úcty těm, kteří i v těžkých časech dokázali pomáhat druhým, kteří na tom byli ještě hůř. Projekt je de facto založen na tom, že každý jedinec je zodpovědný za své činy. Je zde tedy silná snaha najít a označit ty, kteří byli ochotni pomoci utlačovaným Židům a také se nebáli vystoupit z řad kolaborantů, vrahů a mlčenlivých diváků.

3.2 Co obnáší získat vyznamenání

Žadatel o vyznamenání musí splňovat několik následujících náležitostí, aby mohl být uveden mezi Spravedlivé. Náležitosti jsou následující:⁶⁴

1. Pomoc musela být nabídnuta člověkem nežidovského původu těm Židům, kteří byli v bezvýchodné situaci a hrozila jim smrt nebo deportace do koncentračního tábora.

---

⁶¹ Ludvíková, M.: „Darované životy: Příběhy českých a moravských Spravedlivých mezi národy“ (Nakladatelství Gaudeamus, Univerzita Hradec Králové, 2007, ISBN 978-80-7041-382-1), str. 17

⁶² Jméno památníku je odvozeno z biblického verše: „A dám jim ve svém domě a na svých hradbách památník se jménem (yad vashem), jež nebude vymýceno.“ (Iz 56:5). Zdroj: <http://www1.yadvashem.org/yv/en/about/index.asp>

⁶³ Doslovná promluva PhDr. Miloše Pojara v pořadu České televize Kosmopolis, 2007

⁶⁴ Získáno z internetových stránek Izraelského ministerstva zahraničních věcí:

http://www.mfa.gov.il/MFA/MFArchive/2000_2009/2003/6/The+Righteous+Among+the+Nations.htm

2. Zachránce si musel uvědomovat, že takovou pomocí riskuje svůj život, bezpečnost a osobní svobodu (nacisté považovali pomoc Židům za hrdelní zločin).
3. Zachránce nesměl požadovat žádnou materiální nebo jinou finanční kompenzaci za nabídnutou pomoc.
4. Taková pomoc nebo záchrana je ověřena zachráněným nebo očitými svědky, a pokud je dostupná, tak archivní dokumentací.

Pomoc Židům ze strany jejich zachránců byla různá, většinou se však týkala některého ze čtyř následujících prvků⁶⁵:

1. Židé byli schováni buď u někoho doma nebo v náboženské či laické komunitě. Podporování a utajování byli lidmi z okolí.
2. Židům byly poskytnuty falešné dokumenty nebo křestní listy.
3. Židům byl také poskytován transport na bezpečnější místo nebo pomoc při přechodu hranic do bezpečnější země.
4. Židovské děti byly po čas války umísťovány do náhradních rodin.
5. Pomoc v koncentračních táborech.⁶⁶

Svědectví o záchraně může podávat jak sám zachráněný, tak zachránci nebo jejich potomci. Žádost musí být doplněna o jména, svědky, data, místa atp. Každý jednotlivý případ zájemce o vyznamenání je složitý a zdlouhavý proces. Po doručení potřebných dokladů⁶⁷ pro vyznamenání je vybrán důvěryhodný člen komise, který je obeznámen s jazykem a historickým pozadím v dané oblasti, odkud pochází posuzovaný žadatel. Tento rozhodčí sbírá výpovědi a svědectví přeživších. Taková svědectví jsou většinou získána ze zahraničí a poté notářsky ověřena a ustanovena za dokumenty. Jestliže jsou dokumenty a výpovědi relevantní, je případ postoupen dalšímu členovi komise, který opět uváží, zda udělit vyznamenání či nikoli.⁶⁸

„Ověření pravdivosti údajů se často táhne celá léta. Nejdříve projde žádost základním dobrozdáním, zdali je vůbec na místě o ni jednat. Je-li schválen a předána výboru

⁶⁵ Získáno z internetových stránek Izraelského ministerstva zahraničních věcí:

http://www.mfa.gov.il/MFA/MFAArchive/2000_2009/2003/6/The+Righteous+Among+the+Nations.htm

⁶⁶ Miroslava Ludvíková ve své publikaci „Darované životy“ navyšuje typy pomoci právě o pomoc v koncentračních táborech, přesto že tento druh pomoci není uveden na oficiálních stránkách památníku Jad Vašem. I přesto, že byla tato pomoc těžce proveditelná, se našli jedinci, kteří ji poskytli.

⁶⁷ Vyplněná písemná žádost se posílá na odbor „Spravedlivých mezi národy“ přímo do památníku Jad Vašem.

⁶⁸ Překlad z knihy: The Encyclopedia of the Righteous Among the Nations, (2007, Yad Vashem, Jerusalem, Israel, ISBN: 0-9764425-8-2), str. xv

k projednání, chybí často nutná data, zachránci či záchránění sami již nejsou naživu a jejich potomci mají potíže se získáním potřebných dokladů, někdy mají své pochyby členové výboru. Uznání nepřináší ze strany Jad Vašem žádné finanční výhody, jen čestné osvědčení, medaili, jméno na kamenné tabuli v prostoru památníku (dříve také zasazení stromku a umístění malého štítku se jménem, ale na nové stromy už není místo⁶⁹) a slavnostní předání.⁷⁰

„Rada Spravedlivých mezi národy, která rozhoduje o každé žádosti o uznání, má třicet čtyři členů – právníků, historiků, veřejných osobností, přeživších holocaust a členem je i penzionovaný soudce Nejvyššího izraelského soudu. Je rozdělena na tři výbory, v Jeruzalémě, Tel Avivu a Haifě, které se obvykle scházejí jednou měsíčně. Nemohou-li členové výboru dojít k společnému rozhodnutí, je případ předložen k uvážení a konečnému rozhodnutí plénu, které se schází každé tři měsíce.“⁷¹

„Většinou medaile a uznání Spravedlivým mezi národy či jejich potomkům slavnostně předává vyslanec státu Izrael na radnici města, kde zachránce bydlí či do jehož okresu vesnice, v níž bydlel, spadá, a to za přítomnosti starosty a místních hodnostářů.“⁷² V Zahradě spravedlivých v areálu Jad Vašem je umístěna Zeď cti. Zde jsou zanesena jména všech lidí, jimž byl titul Spravedlivý mezi národy udělen.⁷³

Od roku 1960 je nezávislá komise složená z 35 členů. Od roku 1962 do roku 1970 vedl komisi Moshe Landau. Mezi léty 1970 až 1995 to byl Dr. Moshe Bejski, od roku 1995 do roku 2005 Jakov Maltz a konečně od roku 2005 do současnosti je to Jacob Tuerkel.⁷⁴

3.3 Motivace k pomoci

Pomoc obětem byla spíše vzácná a v naprosté většině případů byla poskytována na poslední chvíli, stejně tak málo kdy vzešla iniciativa od těch, kteří pomáhali. Zatímco v Dánsku byly potencionální oběti často vyhledávány, jinde v Evropě si pomoc hledaly samy oběti, nebo pro ně byla pomoc nějakým způsobem zorganizována.⁷⁵

---

⁶⁹ „Svůj“ zasazený strom v Aleji má i sám narátor. Byl tedy mezi prvními vyznamenanými.

⁷⁰ Tereziánské studie a dokumenty 2008, (*Institut Tereziánské iniciativy 2009, ISBN 978-85924-58-9*), článek: Bondyová, R.: „Pomoc v nouzi největší: Čeští spravedliví mezi národy“, str. 155

⁷¹ tamtéž, str. 158

⁷² tamtéž, str. 163

⁷³ Získáno z internetových stránek: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek-pamatnik-obeti-a-hrdinu-holocaustu-jad-vasem-v-jeruzaleme-1308/>

⁷⁴ Překlad z knihy: *The Encyclopedia of the Righteous Among the Nations, (2007, Yad Vashem, Jerusalem, Israel, ISBN: 0-9764425-8-2)*, str. xiv

⁷⁵ Hilberg, R.: „Pachatelé, oběti, diváci“, (*Argo, 2002, ISBN 80-7203-472-3*), str. 191

V zásadě existovaly dva druhy pomoci. První druh pomoci byl příležitostný a dočasný, mohlo to být varování oběti před blízcím se nebezpečím, nebo jednorázový přísun potravin, ošacení či peněz. Druhá forma pomoci byla trvalejší, jednalo se tedy o dlouhodobější ukrývání. Často to lidé dělali pro peníze, pak se ale nejednalo o opravdovou pomoc, ale spíše o vidinu zisku.⁷⁶

Jaká byla motivace zachránců, proč pomáhali? To je otázka, kterou si pokládá snad každý, kdo o vyznamenání kdy slyšel. Ze sociologickým průzkumů provedených na vyznamenaných vyplývá, že schopnost empatie a soucitu sice patřila mezi vlastnosti zachránců, ale problematika sama není tak jednoduchá. Všichni autoři věnující se této problematice se však shodují v tom, že zachránce musel být výjimečná, sebevědomá a silná osobnost, která uměla soucítit, slitovat se a v nouzi pečovat o nežádoucí/perzekuovanou osobu či skupinu. V mnoha případech však také přicházela žádost o pomoc od zachráněných. Sami zachránci své činy nepovažují za cosi obdivuhodného. Pomoc Židům je pro ně samozřejmá pomoc trpícímu, mnozí dokonce chápali svou pomoc jako křesťanskou povinnost.⁷⁷

Tzvetan Todorov chápe statečnost zachránců jako formu nenásilného boje proti nacismu. Jejich chování stojí na pomezí všedního a heroického chování. Zachránci se sami nijak neidentifikují s heroickým modelem, po válce gratulace kolikrát odmítají a pomoc berou za samozřejmou povinnost. Proč? „*Především proto, že na rozdíl od hrdinů pokládají život jednotlivého člověka za nepominutelnou hodnotu a nezhlížejí se ve smrti.*“⁷⁸ Tito lidé riskují uváženě a neusilují o to obětovat život, v tom se podle Todorova liší od hrdinů. Zachránci nepoužívají zbraně a nechtějí do války, přestože vědí moc dobře, kdo je nepřítel. Odmítají ničit životy jedněch kvůli zachování životů druhých.⁷⁹

Další čím se dají specifikovat zachránci je to, že nebojují za abstrakce, ale za jednotlivce. Nezabývají se ideály a úkoly, ale konkrétními lidmi. „*Moc nerozumějí tomu, proč se o ně těch pár historiků zajímá, slávu odmítají tak důsledně, že v knihách, jež jsou jim věnovány, nechtějí vystupovat pod svými pravými jmény.*“⁸⁰

Zachránci nepředstavují v žádném národě početnou kategorii. Todorov ve své knize zmiňuje studii Nechamy Tecové, která se snažila určit povahové rysy, politické nebo náboženské názory lidí, kteří se rozhodli pomoci. Tecová ve své práci prostudovala poměrně

⁷⁶ Hilberg, R.: „Pachatelé, oběti, diváci“, (Argo, 2002, ISBN 80-7203-472-3), str. 171

⁷⁷ Ludvíková, M.: „Darované životy: Příběhy českých a moravských Spravedlivých mezi národy“ (Nakladatelství Gaudeamus, Univerzita Hradec Králové, 2007, ISBN 978-80-7041-382-1), str. 24

⁷⁸ Todorov, T.: „V mezní situaci“ (Mladá fronta, Praha 2000, ISBN 80-204-0853-3), str. 246

⁷⁹ tamtéž, str. 246

⁸⁰ tamtéž, str. 247

významný vzorek polských zachránců, kterých je největší množství. Došla k výsledku, že zachránce musí disponovat poněkud protikladnými vlastnostmi. Zachránci jsou lidé nekonformní, tedy nepodřizují své chování sousedům či dokonce zákonům. Vnímají se spíše jako osoby na okraji společnosti či mají vzpurného ducha. Hlavně jsou vybaveni citlivým svědomím a dokáží rozlišovat dobro a zlo, přesto nejsou milovníky zásad, kterým by stačilo hýčkat abstrakce. Tíhnou k universalitě, protože jsou připraveni pomáhat neznámým lidem. Neberou se za ideály, ale za konkrétní lidské bytosti.⁸¹

3.4 O památníku Jad Vašem

„V roce 1953 schválil izraelský parlament zákon o Památníku Jad vašem, mezi jehož úkoly patří nejen zachování památky šesti milionů obětí šoa, jeho výzkum a sběr dokumentů, ale také ocenění Chasidej umot haolam: Spravedlivý mezi národy, jimž jsou dekorováni ti, kteří se nezištně zasloužili o záchranu Židů. Trvalo několik let, než se činnost památníku rozběhla, než se stanovila pravidla pro udělování ocenění.“⁸²

Památník zbudovaný pro uctění památky obětí a hrdinů holocaustu Jad Vašem je monumentálním komplexem budov, pomníků, alejí a soch. Byl zřízen v roce 1953 na hoře Har Hazikaron v Jeruzalémě. Základní myšlenkou a posláním památníku je uchovat důstojně památku na židovské oběti války a nacistické genocidy, vzpomenout hrdinství a odvahy mnohých židovských bojovníků i zachránců Židů. Velkou devizou je i snaha detailně dokumentovat historii židovského národa v období holocaustu.⁸³

Role památníku je také vzdělávací a výzkumná. Památník dokonce provozuje semináře s českými učiteli v Čechách či v Izraeli. S památníkem je také spjata fungování Mezinárodní školy pro výuku holocaustu. Na stránkách památníku, tedy <http://www.yadvashem.org/>, lze také najít návod v českém jazyce, jak a co vyučovat o holocaustu. Jsou zde také k přečtení zajímavé články pro dospělé a dokonce i pro dětské čtenáře, to vše v českém jazyce.

---

⁸¹ Todorov, T.: „V mezní situaci“ (Mladá fronta, Praha 2000, ISBN 80-204-0853-3), str. 250

⁸² Tereziňské studie a dokumenty 2008, (Institut Tereziňské iniciativy 2009, ISBN 978-85924-58-9), článek: Bondyová, R.: „Pomoc v nouzi největší: Čeští spravedliví mezi národy“, str. 153

⁸³ Získáno z internetových stránek: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek-pamatnik-obeti-a-hrdinu-holocaustu-jad-vasem-v-jeruzaleme-1308/>

Součástí Jad Vašem je největší a nejobsáhlejší archiv dokumentů o holocaustu na světě, v němž se uchovává téměř 70 miliónů stran dokumentů, přes 250 tisíc fotografií a několik tisíc dokumentárních filmů.⁸⁴ Samozřejmě je knihovna věnující se problematice holocaustu, k dostání jsou zde publikace v mnoha světových jazycích.

V památníku se nachází i Herzlova hora, kde je situováno muzeum i hrob zakladatele sionismu Theodora Herzla. V areálu je mimo jiné muzeum umění holocaustu, kde jsou umístěna umělecká díla vzniklá za války v ghettech či táborech, stejně tak jako díla věnující se holocaustu ztvárněná současnými umělci.⁸⁵

Jak již bylo řečeno, v památníku se nachází množství dalších menších památníků, které odkazují na oběti holocaustu. Osudy všech Židů odvečených do ghett, koncentračních nebo vyhlazovacích táborů připomíná Památník deportovaných. Ten je ztvárněn jako dobytčí vagón německých říšských drah a připomíná tak ono nechvalně známé „konečné řešení židovské otázky“. Památku všech Židů, kteří zemřeli v koncentračních táborech, připomíná Pamětní dvorana, která svým vzhledem ztvárňuje krematorium. Jeden a půl milionu dětských obětí tohoto hromadného vyvražďování připomíná Památník dětí, který je vytesán do podzemní jeskyně. Jména a životopisné údaje miliónů zavražděných jsou vyryta do instalace, která nese název Stránky svědectví. Jména obětí jsou uchována ve Dvoraně jmen a odkazují tak na konkrétní osudy konkrétních lidí a ne na pouhá čísla. Monumentální expozicí je také Údolí komunit, tedy připomínka několika tisíců měst z celé Evropy, jejichž židovské komunity byly decimovány za holocaustu.⁸⁶

Podstatnou část v památníku tvoří Alej a Zahrada spravedlivých, kde má téměř 2000 nositelů zasazen svůj pamětní strom, který je doplněn o destičku, na které je vyryto jméno Spravedlivého.

3.5 Vyznamenání podle zemí a počty vyznamenaných

Ke konci roku 2010 bylo nalezeno ve 45 zemích světa celkem 23788 Spravedlivých mezi národy. Zemí, která má ve svém obyvatelstvu největší počet vyznamenaných je Polsko s počtem 6266, následuje Nizozemí s počtem 5108, dále Francie s 3331 vyznamenaných, čtvrtá je Ukrajina s počtem 2363 a velkou pětku uzavírá Belgie s počtem 1584. Jen tak pro zajímavost, Česká republika má 108 vyznamenaných a na pomyslném žebříčku jí patří

---

⁸⁴ tamtéž

⁸⁵ Získáno z internetových stránek: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek-pamatnik-obeti-a-hrdinu-holocaustu-jad-vasem-v-jeruzaleme-1308/>

⁸⁶ tamtéž

šestnácté místo. Svého Spravedlivého mezi národy mají i takové země jako je Vietnam či Japonsko.⁸⁷

O tom, jestli je konečné množství vyznamenaných velké nebo malé, se dá jen spekulovat, např. protektorát Čechy a Morava⁸⁸ byl okupačními orgány velice přísně střežen. V protektorátu na jednoho okupačního úředníka připadalo 790 protektorátních obyvatel, naproti tomu v okupované Francii na jednoho úředníka připadalo 15000 obyvatel.⁸⁹

Například v Polsku, kde bylo mezi první a druhou světovou válkou 10,3 % Židů⁹⁰ a nacistická okupace tam vládla železnou rukou, se našlo 6004⁹¹ Spravedlivých. Na Ukrajině zase značná část obyvatel pomáhala okupantům v pronásledování Židů⁹², a přesto se našlo mezi Ukrajinci 2185⁹³ Spravedlivých mezi národy.⁹⁴

Množství vyznamenaných by samozřejmě bylo v celém světě vyšší, protože mnoho těch, kteří pomáhali Židům během druhé světové války, bylo zajato a popraveno. Navíc ne všichni o vyznamenání požádali, nebo jim také nemuselo být uděleno, neboť podle ustanovení rady Chasidej umot haolam musí být nejméně dvě svědectví o skutečnostech pomoci.

3.6 Pamětní medaile a diplom

Jak již bylo zmíněno, každý Spravedlivý mezi národy dostane čestnou medaili se svým jménem, certifikát Spravedlivého a jeho jméno je navíc vytesáno do Zdi cti v Zahradě spravedlivých mezi národy v památníku Jad Vašem. Dříve v památníku zasadil každý oceněný svůj strom, pod kterým byla navíc umístěna cedulka s jeho jménem. Od tohoto

---

⁸⁷ Statistika získaná z internetových stránek památníku Jad Vašem:

<http://www1.yadvashem.org/yv/en/righteous/statistics.asp>

⁸⁸ Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR jasně říká, že protektorát Čechy a Morava by se měl psát s malým „p“ na začátku, protože jde pouze o druh správy daného území. Přesto se v mnoha textech objevuje velké „P“.

⁸⁹ Tereziánské studie a dokumenty 2008, (Institut Tereziánské iniciativy 2009, ISBN 978-85924-58-9), článek: Bondyová, R.: „Pomoc v nouzi největší: Čeští spravedliví mezi národy“, str. 173

⁹⁰ Statistika je uvedena v knize: *The Encyclopedia of the Righteous Among the Nations: Rescuers of Jews during the Holocaust*, (2007, *Yad Vashem, Jerusalem*), na zadním přebalu

⁹¹ Tento údaj z roku 2008 jen potvrzuje vzrůstající množství vyznamenaných. Na stránkách památníku Jad Vašem bylo množství vyznamenaných v Polsku k 1. 1. 2011 vyšší a vzrostlo na 6266 vyznamenaných: <http://www1.yadvashem.org/yv/en/righteous/statistics.asp>

⁹² Téměř veškeré židovské obyvatelstvo, které zůstalo na ukrajinském území po odchodu Rudé armády, bylo pozabíjeno a velkou měrou se na tom podílely i ukrajinské milice. Například v Žitomiru obklíčili Ukrajinci židovskou čtvrť, kde bylo zabito a zaregistrováno 3145 Židů. Zdroj: Hilberg, R.: „Pachatelé, oběti, diváci“, (*Argo, 2002, ISBN 80-7203-472-3*), str. 93

⁹³ V případě Ukrajiny je množství vyznamenaných k 1. 1. 2011 také vyšší, aktuální údaj čítá 2363 vyznamenaných. Statistika je získána ze stránek <http://www1.yadvashem.org/yv/en/righteous/statistics.asp>

⁹⁴ Tereziánské studie a dokumenty 2008, Institut Tereziánské iniciativy 2009, ISBN 978-85924-58-9, článek: Bondyová, R.: „Pomoc v nouzi největší: Čeští spravedliví mezi národy“, str. 153

postupu se později upustilo pro nedostatek místa, přesto je v památníku vysazeno přes 2000 stromů.

Medaile má na jedné straně vyražen citát z Talmudu: „*Kdo zachránil jeden lidský život, zachránil celý svět*“. Design medaile navrhoval Nathan Karp. V roce 1965 bylo cca 50 medailí raženo z bronzu. Od roku 1965 byly zhotovovány ze stříbra a od roku 1980 jsou měděné. Průměr medaile je 59 milimetrů a váha se pohybuje kolem 120 gramů (v závislosti na druhu materiálu).⁹⁵

4 Životní příběh vyznamenaného

4.1 Narátor

Narátor se jmenuje Bohuslav Kurovec a narodil se 12. 6. 1925 na dnešní Ukrajině⁹⁶ v obci Batiatycze, která před válkou čítala cca 6000 obyvatel. Pochází z pětičlenné rodiny, ve které se narodil jako třetí a nejmladší syn. Matka Marie se narodila v roce 1897 v Hrdlořezích v jižních Čechách, otec narátora Dimitry se narodil roku 1894 také v obci Batiatycze.

Základní školu pan Kurovec dokončil ještě v rodné obci. Na střední průmyslovou školu stavební se přihlásil ve Lvově. Tuto ovšem nestihl dokončit v důsledku německé okupace.

Ještě na začátku války žil narátor v rodné obci. Později byl však nucen kvůli vyostřené politické situaci odejít spolu s rodiči do Lvova, kde pokračoval ve studiu. V místě nového bydliště se narátorův otec zapojil do podzemního hnutí a při různých akcích zapojoval i narátora. Jeho úkolem bývalo poslouchání rádia, předávání zpráv, kontakt s perzekuovanými Židy, výpravy na území ghetta atp. Od roku 1942 ve svém Lvovském bytě rodina Kurovcova postupně ukrývala tři židovské dívky. Za tento čin byl 10. června 1964 narátor, jeho otec a matka vyznamenáni.⁹⁷ V roce 1944 se situace natolik vyhrotila a nebezpečí prozrazení bylo tak silné, že narátor spolu s matkou a bratrem byli nuceni odejít do protektorátu Čechy a Morava.

Ihned po příchodu na území protektorátu byl narátor předvolán na pracovní úřad a byl nasazen jako pomocný dělník do továrny v Suchdole nad Lužnicí, odkud byl později

---

⁹⁵ Získáno z internetových stránek: http://www1.yadvashem.org/yv/en/righteous/honoring_the_righteous.asp

⁹⁶ Narátor se vlastně narodil v Polsku a cítil se jako Polák, ovšem území jeho rodiště připadlo později Ukrajině. Dnes se obec Batiatycze nachází na ukrajinském území a narátor má tedy ve svých osobních dokumentech uvedeno místo rodiště Ukrajinu. Na seznamu Spravedlivých mezi národy jej však najdeme mezi polskými vyznamenanými.

⁹⁷ Blíže se k těmto událostem budu vyjadřovat v následujících kapitolách.

propuštěn. V říjnu 1944 byl předvolán gestapem a do 24 hodin se musel vystěhovat z protektorátu a nastoupit na nucenou práci. Nejprve pracoval jako soustružník a později jako uklízeč toalet v továrně v Gmündu-Českých Velenicích.⁹⁸ Odtud byl v lednu 1945 propuštěn a nasazen na práci v Rakousku do továrny Teppich und möbel, kde pracoval jako speditér v partě internovaných maďarských Židů.

Nedlouho po válce odcestoval zpět do Lvova. Maturitního vysvědčení se dočkal v roce 1945, kdy dodatečně složil na speciálních kurzech příslušné závěrečné zkoušky. V této době se také přihlásil na geografickou fakultu Univerzity Ivana Franka ve Lvově, kde se zapsal na první semestr, ale záhy studia přerušil a v roce 1946 odešel do Československa. Od této doby už žil v Československu, kde získal státní občanství. Po příchodu do Československa se zapsal na vysokou školu, ovšem s ohledem na tehdejší poměry neobstál v roce 1949 ve studijních prověrkách a studium mu bylo ukončeno. Po ukončení studia nastoupil zaměstnání v ČKD Stalingrad, ale ještě též rok tuto práci změnil a začal pracovat v Kovoprojektě, kde byl zaměstnán až do odchodu do důchodu.

Ač byl často nabádán ke vstupu do KSČ, tak ve svém názoru nikdy neustoupil a přihlášku nepodepsal. I přesto mohl v Kovoprojektě pracovat. Sám to odůvodňuje tím, že si nechal v Československu nostrifikovat sovětskou maturitu a své odmítání pro vstup do Strany zdůvodňoval špatným zdravotním stavem. Sám narátor říká: „*Moje kádrové materiály byly hodnoceny kladně, zřejmě z toho důvodu, že jsem studoval v Sovětském svazu.*“ Narátor se také zmínil, že aby mohl pracovat v podniku, jako je Kovoprojekta, musel pracovat usilovněji než ostatní. S perzekucí ze strany komunistického režimu se potýkal až do roku 1989. Jednalo se o vyhazov ze školy, o nastěhování nájemníka do vlastního domu, o problematiku možnosti studia narátorovy dcery, o nemožnost vycestovat do Izraele či jiných zemí atd.

Narátor se dnes těší dobrému zdraví. Je otcem tří dětí a dědou tří vnoučat a především zachráncem tří židovských žen, které jsou samy dnes už babičkami.

4.2 Rozhovory

S narátorem jsem vedl celkem tři rozhovory. Při prvním rozhovoru jsem na začátek narátorovi představil cíle projektu, seznámil jej s budoucím postupem a pohovořil s ním o etických otázkách. Poté jsme přistoupili k samotnému rozhovoru, který trval poměrně dlouhou dobu (cca 3 hodiny). Délkou rozhovoru se jen potvrdilo, že narátor je v dobré

---

⁹⁸ České Velenice byly 8. října 1938 obsazeny německým vojskem a přejmenovány na Gmünd III.- Bahnhof.

psychické i fyzické kondici. Během prvního rozhovoru narátor občas odbíhal od nastoleného směru rozhovoru, ovšem sám se vždy k tématu vrátil.

Druhý rozhovor jsem se již snažil přizpůsobit své režii. Narátorovi jsem představil sadu okruhů, u kterých bych ocenil jejich větší specifikaci. Narátor souhlasil a opět se rozhovořil k jednotlivým tématům, sám to doplnil slovy: *...„Viš, občas mne musíš trochu popostrčit, sám vím, že to ze mne leze jak z chlupatý deky.“* Druhý rozhovor také trval poměrně dlouhou dobu, což jsem opět ocenil, protože jsem tak získal dostatečné množství materiálu pro následnou analýzu a interpretaci.

Při třetím rozhovoru jsem již aktérovi představil hotový koncept práce a podepsal s ním příslušná prohlášení o nakládání s osobními údaji atp. Sám narátor se zajímal o to, jak to s prací vypadá a zda byla jeho výpověď dostačující.

Kladl jsem nároky na pohodlí narátora, proto se všechny rozhovory odehrávaly v jeho domácím prostředí. Během rozhovorů panoval v místnosti požadovaný klid a nijak jsme nebyli vyrušováni. Rozhovory se konaly s čtrnáctidenními rozestupy a trvaly v průměru kolem dvou až tří hodin.

Výňatky z rozhovorů, které jsem použil v rámci interpretace, nebyly nijak měněny po stránce jazykové či stylistické. Jen jsem v některých případech odstranil tzv. „vatová slova“, která narátor mile rád používá, jednalo se především o („že jo, no hele, to víš,“ atp.). Některé narátorovy promluvy mohou být pro nezúčastněného čtenáře dost nečitelné a špatně pochopitelné, proto jsem musel určité části rozhovoru blíže vysvětlit v poznámkách pod čarou. Narátor má velice specifický způsob vyjadřování, je to dáno do určité míry věkem a také tím, že není rodilým Čechem.

V rámci interpretace jsem se pak zaměřil na ty nejdůležitější okruhy, které se vztahují k tématu. Ostatní témata, jakými jsou například: následný život zachráněných žijících v Izraeli, život jejich rodin, pátrání po účastnících odboje, osobní pátrání po dokumentech v památníku Jad Vašem atd. nemohly být v rozsahu práce zahrnuty. Do budoucna bych se k tématu rád vrátil a v rámci dalšího studia projekt rozvinul.

Během rozhovorů jsem se samozřejmě musel potýkat s myšlenkou, jak moc jsem nebo nejsem ovlivněn příbuzenským vztahem s narátorem. Vyzoroval jsem několik výhod. Mezi tyto výhody patří například mé porozumění narátorově mluvě, která může být pro nezúčastněné dosti nepřehledná. Tím, že se známe celý můj život, jsem přivykl specifikům narátorova vyjadřování. Mám zde na mysli například občasné nedokončování vět, kdy v tomto případě narátor už dopředu ví a předpokládá, že jsem to pochopil. Dále jsem těžil z rodinných vazeb v okamžicích, kdy narátor věděl, že mi může sdělit i fakta, které by jinému

nesdělil. Mezi další výhody počítám důvěru, opadnutí trémy, ostychu, studu, možného nepohodlí atp. Tím spíš se mi dařilo mít druhý rozhovor, jak se říká, ve své režii.

Jakožto výzkumník jsem musel řešit i negativa. Zde jsem se musel kriticky dívat na to, zda nemá narátor snahu se vychloubat či se snad dokonce snažit o to, aby byl jeho příběh zaznamenán. Tento bod však musím ihned kriticky odmítnout. Když jsem se s narátorem sešel a hovořil s ním na téma své bakalářské práce a ptal se jej, zda by měl chuť se mnou v tomto směru spolupracovat a poskytnout mi rozhovory, tak si vzal přibližně tři týdny na rozmyšlenou. Rozmýšlel se ze dvou důvodů, první důvod byl, že vzpomínání na nelehké časy během druhé světové války pro něj není příjemné a druhý byl ten, že si chtěl promyslet, zda je etické o svých zážitcích, které se netýkají pouze jeho, ale i jeho rodiny a zachráněných, hovořit či nikoli. Nakonec k rozhovorům svolil.

Za negativní stránku jsem považoval to, abych se nenechal příliš unést situací a faktem, že jsem na narátora za zmíněné hrdinství náležitě hrdý. Tento bod jsem ovšem odstranil podrobným studiem metodologické literatury, která mi dala návod, jak se na rozhovory připravit, jak je nezkrslit a kterak se chovat jako výzkumník. Další negativum by mohlo plynout ze strany narátora, mám zde na mysli případnou snahu o vyumělkování příběhu před svým vnukem. Domnívám se, že k tomuto také nedošlo a podkládám to mimo jiné tím, že jsem měl možnost číst narátorův životopis a ostatní dokumenty, které se téměř nelišily od vyprávěného příběhu. Mohu také prohlásit, že jsem se nedopustil vědomého zkreslení rozhovorů, které mi narátor poskytl. Informace získané od aktéra, které jsem nepochopil, jsem opět konzultoval a uvedl na pravou míru. Z výše uvedeného mám dojem, že z našeho příbuzenského vztahu vyplývají pro práci především pozitiva.

5 Interpretace rozhovorů

5.1 Nelehké vzpomínání

Již při prvním rozhovoru s narátorem na téma druhé světové války bylo zřejmé, že je to i po několika desítkách let velice palčivý a nesnadný námět na vyprávění. Narátor i po těchto dlouhých letech rekapituluje a uchovává v živé paměti vzpomínky z dob druhé světové války. Téma vnímá stále velice silně a v našich rozhovorech byly momenty, kdy se narátor odmlčel, aby mohl nabrat dalších sil k vyprávění. Mně jako tazateli to bylo pochopitelné, přeci jen ne každý, kdo vidí ve svých mladických letech tolik utrpení, jako právě narátor,

dokáže o těchto věcech hovořit s klidem. Narátorovi se dosud vrací na mysl okamžiky, kdy riskoval vlastní život při výpravách do ghetta a také při samotném ukrývání Židů.

Byl přímým svědkem pouličního násilí, bojů, zabíjení, pogromů atp. Není se co divit, právě Ukrajina, odkud narátor pochází, měla mezi svými občany mnoho těch, kteří sami napomáhali k deportaci Židů do koncentračního tábora. Narátor se během několika dlouhých válečných let řídil jednoduchým heslem, které mu vštěpovali rodiče: „*Čím méně víš, tím líp.*“ Narátor totiž sám uznává, že neví, jak by se v případě výsledků či mučení sám zachoval. Opatrnosti nebylo nikdy dost a je to pochopitelné, protože narátorovi rodiče i on sám byli napojení na odboj.

Během aktérova vyprávění jsem si nemohl nevšimnout jedné okolnosti. Je to jakési rozhořčení nad systémem nebo spíše problematikou občanské společnosti, který dnes podle narátora panuje v České republice. Aktér velice hezky hovoří o těch, kterým zachránil život. Tyto dívky nedlouho po válce odešly do Izraele, kde vše budovaly, jak se říká, od nuly. Ale ihned jak se rozmohly, tak pozvaly aktéra i s rodinou do Izraele na návštěvu. Sám narátor bohužel kvůli panující poválečné politice nemohl opustit Československo, ale jeho otec vycestovat mohl. Zřejmě díky tomu, že se narodil a téměř celý život žil v části Polska, které se později stalo Sovětským svazem. Aktérův otec a jeho doprovod byl ihned po příjezdu do Izraele oslavován a velkolepě hostěn. Všichni velice silně cítili, že přijeli lidé, kteří nezištně pomáhali. Místní lidé jakoby se řídili heslem, které je vyraženo na pamětní medaili: „*Kdo zachránil jeden lidský život, zachrání celý svět*“. Podle narátora to jeho otec viděl následovně: „...*,vděk byl cítit po celé zemi.*“

Narátor je dnes nositelem vyznamenání Spravedlivý mezi národy, uznaným odbojářem i totálně nasazeným. Tím spíše v dnešní době pociťuje silnou deziluzi. Sám se domnívá, že si národ neváží hrdinů. Ne že by se za hrdinu považoval, ale rozdíl mezi přístupem v České republice a například právě v Izraeli je diametrálně odlišný. Zmiňuje také to, že určitého poděkování či pocty se mu ze strany České republiky nikdy nedostalo.

5.2 Rodina, dětství a studia

Dětství jako takové aktér příliš nerozebírá. Hovoří o tom, že jeho matka pocházela z Hrdlořez v jižních Čechách a otec byl polským rodákem. Měl dva starší bratry, prvorozený syn se jmenoval Jaroslav a druhorozený Miroslav. Podle svého soudu pokládá narátor dětství za šťastné až do začátku druhé světové války. Zmiňuje se také o rodné obci, kde podle něj žili slušní a vychovaní lidé. Prospěch na základní i střední škole měl bezproblémový a dokonce

ho studium i bavilo. Pocházel ze vzdělané rodiny. Střední průmyslovou školu stavební studoval ve Lvově, ale v důsledku německé okupace byl nucen ji opustit. Po válce školu dokončil při speciálních kurzech a dosáhl tak maturity. Evidentně měl narátor velikou chuť studovat, protože se po válce přihlásil na vysokou školu ve Lvově, sám o tom hovoří následovně: „*Po návratu z Československa v roce 1945 jsem udělal zkoušky na sovětskou Univerzitu Ivana Franka. Byl jsem zapsanej na geografickou fakultu. To bylo ve Lvově. Přerušil jsem studium v roce 1945 na vysoké škole a reemigroval jsem do Československa.*“

5.3 Hrozba války, stěhování a první válečné roky

Až do začátku války, tedy do přepadení Polska Německem 1. září 1939, narátor nijak vyhrocenou dobu nevnímal. Žil na malém městě spolu se svou rodinou a byl spíše zabrán do dětských her. Když jsem se zeptal narátora, jak moc ho druhá světová válka zasáhla, odpověděl následovně: „*V době německo-sovětské války, počínaje rokem 1941, kdy hitlerovci přepadli Sovětský svaz, jsme se ocitli celá rodina pod okupací od Hitlera. Byli jsme nuceni opustit naše nemovitosti a majetek a odstěhovat se do Lvova, i když jsme nechtěli. Nechtěli jsme se stát obětí politických vražd, které v té době na tomto území panovaly, zejména v době působení ukrajinské nacionalistické organizace a banderovců. Místní minority, které nedbaly nárůstu agresivity a šovinismu a ukrajinského nacionalismu, a které v krajní nouzi nevyhledávaly záchranu ve velkoměstech, postihl krutý osud bestiální likvidace rodin neukrajinského původu.*“ Zde je vidět, že narátor začal silněji vnímat válku ve chvíli, kdy se začala týkat jeho rodiny. Nastalou situaci hodnotil následným přirovnáním: „*Vidim v tom analogii na genocidní válku na území bývalé Jugoslávie.*“ V tento okamžik začal také silněji prožívat emoce. Tedy především rozhořčení nad zbytečnou válkou.

Rodina se odstěhovala do Lvova, tedy narátor a otec s matkou. Slávek, jak narátor přezdívá svého bratra Jaroslava, zůstal a bydlel v nedalekém okresním městě Kamjonka Strumilova a živil se jako učitel. Milouš, takto přezdívá narátor zase bratra Miroslava, zůstal dočasně ještě se svou ženou v rodné obci Batiatycze. Na otázku kolem života ve Lvově reagoval narátor následovně a bez většího zármutku nad tím, že musel odejít z rodné obce: „*Ve Lvově jsem se zapsal na střední průmyslovou školu a otec pracoval v obchodní firmě, to byl hotel a restaurace. Naše maminka pracovala v domácnosti. V té době se náš otec, který měl své dobré známé i ve Lvově, zapojil do podzemního hnutí, tak zvaná Gvardia Ludova*⁹⁹.“

---

⁹⁹ Jednalo se o organizaci Gwardia Ludowa, která byla založena 28. března 1942. Za cíl měla vedení boje proti nacistickému Německu, útoky na dopravu nepřítele, partyzánské akce, pomoc lidem v nouzi atp.

Ve Lvově se nastěhovali do činžovního dvoupatrového domu. Bydleli v rozděleném velkém bytě. Obývali tu větší část, ale například předsíní měli společnou. Jednalo se o byt, ve kterém později ukrývali židovské dívky, které hrály, že jsou najaté služky. Na otázku, jací byli obyvatelé druhého bytu, narátor odpověděl: „*Jo, ti byli dobrý. On byl dělník a ona dělala uklízečku. A měli jsme služku, oni si toho nevšimli. Ale hlavní slovo vždy měla Stružová, ta domovnice, tu sme neměli rádi.*“

5.4 Válka a odboj

Narátorův otec i matka byli zapojeni do odbojové činnosti v rámci organizace Gwardia Ludowa. Poprosil jsem narátora, jestli může o této skutečnosti povyprávět. Narátor si vše dopodrobna pamatoval a následovala poměrně dlouhá promluva. Domnívám se, že stojí za to jí zde zmínit: „*Do odboje proti německému okupantovi jsem se zapojil ještě jako nezletilý za pomoci rodičů už v roce 42. Už koncem roku 41 byl z podnětu místních perzekuovaných antifašistů ve Lvově vytvořený výbor na pomoc obětem fašismu v konspirátorské organizaci. Na území Lvova okupovaného nacisty pracoval jsem jako spojka pod vedením Juzese Matvišina, pseudonym Gryša a Fritze Vitolda, pseudonym Adam Novacki... Tato organizace hnutí odporu působila na území General gouvernement¹⁰⁰ pod názvem Gwardia Ludowa v letech 42 až 44. To víš, nebyla to sranda, měl jsem třeba za úkol v nočních hodinách pravidelně odposlouchávat zprávy moskevského rozhlasu rádiopřijímačem umístěným v bytě ve skříšti...Byl jsem taky v trvalém kontaktu s konspirátorkou pod krycím jménem Janka. Janka byla nasazena jako služka a chůva do tříčlenné rodiny německého prominenta původem, myslím, z Rumunska. Získané informace v rodině německého důstojníka jsem předával ilegální organizaci. Pro tuto organizaci jsem taky připravoval například spojení mezi odbojáři žijícími v okupované zemi na svobodě a vězňými v koncentračním táboře na Janovské¹⁰¹ ve Lvově, ve Lvovském ghettu i ghettu v Žulkvi.*“

Musím říci, že se narátor se mnou o těchto prožitcích předtím nikdy nebavil do hloubky, tak to pro mne byly nové poznatky. Jen jsem pronesl, že to muselo být dost nebezpečné a on se pousmál a řekl: „*To nebylo všechno. Vícekrát jsem dokonce vstoupil na území Žulkvovského ghetta. To bych chtěl vidět, ať se přihlásí ti, kteří něco takového prožili.*“

---

¹⁰⁰ Generální gouvernement byla územně-správní jednotka vytvořená v roce 1939 z Hitlerova podnětu. Spadala sem část území původního meziválečného Polska, které nebylo začleněno do Třetí říše. Podle nacistických představ mělo toto území sloužit jako zásobárna levné pracovní síly pro nacistické expanzivní cíle. Získáno z internetových stránek: <http://www.holocaust.cz/cz2/history/countries/poland>

¹⁰¹ V tomto táboře byl internován i známý „lovec nacistů“ Simon Wiesenthal.

Byl to nesmysl, ale byla to skutečnost.“ Z poslední věty je znát, jak narátor s válkou nesouhlasil a považoval ji za hloupou a zbytečnou. Blíže mne zajímalo, jak se vůbec mohl dostat na území ghetta. Narátor to vysvětluje následovně: „To víš, to jsou nezapomenutelný momenty. To bylo domluvený, tam se šlo přes takovej byt, tam byla vzadu díra a tou si prolezl rovnou na ulici. Tam mi domluvili schůzku. Je vidět, že taky byli v nějakém kontaktu s těmi Židy¹⁰² v tom ghettu a je vidět, že nechali Němce uplatit. Já to nemám černé na bílém, neviděl jsem to, ale když mi zprostředkovali schůzku a vedle mě byl Němec se samopalem a nechal mě mluvit přímo v ghettu, tak je to jasný. Protože v tom ghettu objevit se nějakej člověk¹⁰³, tak je to bez jakýchkoliv debat, by mě odrovnal, to každému bylo jasné.“

Zeptal jsem se, proč vlastně tolik riskoval a vydával se na území ghetta, za jakým účelem a s kým tam měl schůzku? „*Jak jsem byl v Žulkuvi¹⁰⁴, to bylo, když už to likvidovali a nikdo už tam moc nebyl, tak oni mě poslali, abych mu navrhl¹⁰⁵, aby šel k partyzánům. A on na to měl, protože měl peníze. Do partyzánky, jak známo, šel jen ten, kdo měl zbraň. On neměl zbraň, ale měl peníze a za ty dostaneš všechno. Ale nevím, jak to s nim dopadlo, asi ho popravili.“* V těchto pasážích rozhovoru narátor hovořil o popravách celkem bez problému. Vypozoroval jsem však, že v těchto částech rozhovoru aktér téměř každou větu uzavřel jakýmsi údivem „no...čoveče“, který ve své promluvě používá dosti často a událostem tak dodává pomyslný důraz.

Nyní narátor hovořil s velkým zaujetím a vše do detailu popisoval a zmiňoval různé příběhy. Za zmínku například stojí, jak vypadal styk s Židy během transportu z ghetta na nucené práce a zpět. Narátor to líčil následovně: „*To byl vždycky takový štrůdl, který šel z koncentráku do ghetta a z ghetta do koncentráku. A tam jsme měli na určitém místě schůzku, tak ne vždycky se mi podařilo s ní¹⁰⁶ komunikovat. Tak jsem do toho vlítnul. Ona vždycky pospíchala, vždycky mi dala nějaký dopis, už aby byla z toho koncentráku pryč, povídala.¹⁰⁷ Protože každý den vyváželi na písky, to je tam za městem takový písčítý úsek. Tam si vždycky vykopali jámu a tam je likvidovali a potom pálili a to když je pálili, to byl ve městě smrad strašný a dýmilo to, tak se říkalo, zase někoho pálí.“*

Zajímal jsem se více o odbojovou organizaci, především o to, kolik v ní bylo lidí, jestli a od koho se daly sehnat padělané osobní dokumenty atp. Narátor odpověděl následovně:

---

¹⁰² Zde má narátor na mysli, že odbojáři byli v kontaktu s lidmi žijícími v ghettu.

¹⁰³ Zde narátor míní civilisty, kteří neměli do ghetta přístup.

¹⁰⁴ Narátor zde hovoří o Žulkovském ghettu.

¹⁰⁵ Jednalo se o schůzku na území ghetta s prominentním a bohatým Židem.

¹⁰⁶ Zde má narátor na mysli, že se mu pokaždé nepodařilo navázat kontakt s židovskou dívkou, která byla později právě jím zachráněna.

¹⁰⁷ Narátor tím myslel, že dívka naléhala, aby ji co nejrychleji odbojová organizace dostala z ghetta, protože se bála o svůj život.

„Hele, tady byla jedna zásada. To mi nikdo neříkal, ale já jsem věděl a v rodině jsme se o tom ani nebavili, kdyby něco, tak já můžu říct jen to, co vím. Čili nikdy jsem na žádnou adresu nevěděl, kde kdo bydlel, jaké materiály, nikdy jsem se neptal, protože já nevím, jak bych se choval, kdyby mi trhali nehty.“ Popravdě jsem takovou odpověď čekal, protože už dříve zmínil, že se řídil heslem: „Čím méně víš, tím líp.“

5.5 Pomocná ruka pro Židy

Zapojení do odboje, každodenní vídání trýzněných Židů a odvaha nebýt pouze svědkem okolních událostí si vyžádaly, jak říká narátor, „*okamžitou akci*“... „*Věděli jsme, že ti lidé potřebují pomoc.*“ Během pobytu ve Lvově mezi léty 1942-1944 u sebe narátor s rodinou ukrývali postupně tři židovské dívky. Aby bylo ukrývání dostatečně nenápadné, dívky předstíraly práci služebné a s rodinou normálně bydlely. Styk s dívkami se podařilo navázat skrze odbojovou organizaci. Tato organizace také zajistila padělané osobní dokumenty. Dívky tak používaly falešná jména. Narátor zprostředkoval písemný kontakt s dívkami, které byly po velkých přípravách vyvedeny z ghetta a ukrývány nejen v rodině narátora, ale i v rodinách dalších odbojářů.

Ukrývány a zachráněny byly Celina Koninská, Baša Rasner a Mária Haler. Všechny dívky by byly pravděpodobně bez pomoci odkázány na smrt, zmiňuje to jak narátor, tak tomu nasvědčuje jejich internace v ghettu a nucená práce v pracovním táboře. Narátor hovořil o tom, že nešlo jen o ukrývání: „*Aby pronásledované s falešnými doklady neprozradily svůj původ odlišným dialektem v kontaktu s místními obyvateli a policií, tak jsme je učili polskému a ukrajinskému místnímu dialektu a katolickým modlitbám.*“ V jiné pasáži rozhovoru se narátor vrací k tomu, že nebylo jednoduché dívky naučit místním zvykům. „...*,Když jsi ještě musel, já nejsem nijak nábožensky založená, ale sem věřící, no věřící, mám svoje náboženství, ale tak museli jsme je učit Otčenáš. A teď ti Židé v Polsku žijící měli svůj žargon a tohle je odučit, to nebyla sranda. Materiály nejsou všechno, u mužského to se hned pozná¹⁰⁸, u ženský se to nedalo tak snadno poznat jestli je Židovka.*“

Ovšem opatrnosti nebylo nikdy dost. Narátor hovoří o tom, že jakmile bylo cítit nějaké nebezpečí, tak bylo ihned zapotřebí konat. „*Když přišlo nebezpečí, tak zase šly.*¹⁰⁹ *Vyšel si totiž na ulici a tos neviděl, tam se střílelo jako na divokým západě. A lidi říkali: »co se děje? Ale nějaký Žid tam prý byl schovanéj.«*“ V nebezpečných situacích bylo tedy nutné přesunout

¹⁰⁸ Aktér naráží na mužskou obřízku.

¹⁰⁹ Narátor zde míní, že dívka, kterou zrovna ukrývali v bytě, byla nucena odejít do jiné odbojářské rodiny.

ukrývanou na jiné místo. Naštěstí k těmto vypjatým událostem nedocházelo příliš často. Průměrně byly dívky v rodině po několik měsíců. ....*„A nejhorší bylo, že jsi musel dávat pozor před svejma lidma. To byla historka třeba s tou Maryšou¹¹⁰, která byla u nás, jako služka a chodila pást krávy na židovský hřbitov. A přišel chlap, ona měla pochopitelně instrukce: nesmíš se s nikým bavit. A on, ten usmrkanej kluk říkal: »ty se mnou nechceš mluvit, jestli ty nejsi Židovka«. Přišla domu a hned jsme zmobilizovali kde koho a rozhodli jsme, že tady nemůže být. Podobné to bylo, když u nás byla ta Koninská, přišla správcová a říkala: »hele v domě se říká, že tahle by mohla být Židovka« a zase musíš něco udělat. Musíš říct, co, je to pravda? Ale, takový nesmysly.“*

Nejdéle u sebe rodina Kurovcova ukrývala Celinu Koninskou. Kratší dobu pak Maryšu a nejkratší Bašu. Bylo to z toho důvodu, že Baša byla údajně příliš krásná a poutala na sebe mnoho pozornosti. I v tomto případě měla o osudu ukrývané konečné slovo organizace, která rozhodovala, jak bude s dívkou naloženo. Narátor to hodnotil následovně: *„Bašu jsme dlouho neměli, ona byla prostě, já jsem si toho nevšiml, no zkrátka jsem to neregistroval a to jsem byl v letech, kdy se mi už ženský zamlouvaly. Ona byla úplná krasavice, oni říkali. Už přesně nevím, jaká nastala situace, ale oni řekli zkrátka, musí odsud.“*

Maryša musela od rodiny odejít po zmiňovaném incidentu s pasením krav, protože opravdu jakýkoliv náznak podezření by mohl spustit lavinu, která by měla nedozírné následky, jak tomu naznačuje následná promluva: *„Ta Maryša, to bylo s těma krávama, tak si ji vzal jeden svobodnej odbojář, ale byl divnej, ale byl v organizaci, tak rozhodli, že ona půjde k němu. Ta měla taky smůlu, čoveče. Po nějaké době přišlo udání a oni ji chytili.¹¹¹ Ale nikdy, nikdy jsme o tom moc nemluvili. Víš, to jsou strašný věci. Totiž přišli, že je to tajná služba, aby šla s nima a ona nebyla ještě oblečená. Byla zima, mráz, tak ona viděla, že je zle, tak řekla: »jdu se převléknout«. Čili šla honem do bytu a tak jak byla neoděná, to byl barák s pavlačí. Oni byli uvnitř, tak přes okno a přes pavlač utekla a utekla k nám. Já jsem přišel ze školy, byl sem celý radostný, že vidím Maryšu, a pak mi řekli, jak to bylo. Tak musela zase pryč.“*

Narátorova rodina si počínala opravdu opatrně a to byl asi taky jeden z důvodů, proč všichni válku přežili, a přesto dokázali podat pomocnou ruku. Zajímá mě tedy blíže o to, jak se chovali, aby nevzbudili podezření v očích sousedů a domovnice. *„To je jedno s druhým, mohlo v tom být to, že každý si uvědomil, že takové riziko na sebe brát, že to není*

---

¹¹⁰ Jedna ze zachráněných židovských dívek.

¹¹¹ Narátor nevěděl blíže, u koho byla dívka chycena.

sranda.¹¹² *A že zřejmě i na tu správcovou, kterou jsme neměli rádi. Nakonec jsme si říkali, upozornila nás, dobře že neposlala přímo štáru. A navíc mohl mít někdo takový svědomí, že si řekl, sakra, to je seberou a co je čeká, to bude po nich a to budu mít na svědomí tolik lidí?*“

Události druhé světové války vedly k tomu, že rodina byla nucena v květnu 1944 opustit Lvov a přestěhovat se do jižních Čech, odkud pocházela maminka narátora. Židovské dívky se dožily konce války následným způsobem: *„Koninská konkrétně i ta Maryša zažily, že přišli Sověti do Lvova¹¹³ a ta Baša bloudila s Adamem¹¹⁴ po lese, špinaví, ale tak se zachránili. Protože on byl kápo... Faktem je, že ten Adam, on byl šéfem. Taky když se blížila fronta, oni proti Hitlerovi bojovali i v ulicích, on měl i vysílačku.¹¹⁵ On si jednu tu Židovku vzal k sobě, to byla Baša, on měl nějakou skrýš ve skříni, když někdo přišel... Adama prostě jednou gestapo chytlo a protože on byl takový eso, tak oni ho nechtěli hned rozstřelit a oni chytli i tuhle Bašu. Ona o tom nikdy nechce mluvit. Prostě je vezli a na cestě mezi Řešovem a Přemyslem přepadli Sověti nějaký vlak a oni z toho auta utekli a potom dlouho bloudili, ale zachránili se.“*

5.6 Strach

Strachem byly prostoupeny celé dlouhé roky druhé světové války. Pro narátora to však bylo něco, s čím se dalo zápasit a sám přiznává, že jako mladý hoch si to neuvědomoval, že to bral spíše jako jakési dobrodružství. Sice se strachoval o své blízké, ale nijak zásadně si to nepřipouštěl. Na otázky, zda měl strach, nebo jestli to vnímal spíše jako „dětskou bojovou hru“ odpovídá: *„Taky jsem se nad tím sám zamýšlel. Tohleto mě dost pohltilo, že ani ve škole na to člověk neměl myšlenky... Já, když jsem uviděl ty mladý holky, a teď když si člověk uvědomil, co je čeká a ony žily v naději. Každý totiž žije v naději, dokud nezemře, víš, to mi nedalo. Člověk nemyslel na to, že sakra, to mohu zařvat, člověk byl natolik optimista, že si vždycky řekl: »mně se to stát nemůže«. Možná taky tím, že když jsem si řekl, že to dělám pro dobrou věc, tak asi mě snad nepotká nic špatného.“*

Narátor všechny vypjaté situace hodnotí tak, že bylo důležité být optimistou a věřit, že vše dobře dopadne, a že válka jednou skončí. Několikrát zmínil také to, že velikou výhodou bylo jeho mládí. Myslel si, že mladého kluka nikdo nebude popotahovat. Navíc narátor měl podle všeho, jak se říká, „pro strach uděláno“. *„To, co člověk prožil, to všechno bylo riziko*

---

¹¹² Narátor hovoří o tom, že případní udavači se sami mohli bát o svůj osud, tak raději mlčeli.

¹¹³ Dívky byly ukrývány v rodinách ostatních odbojářů.

¹¹⁴ Jeden z vůdců místního odbojového hnutí.

¹¹⁵ Narátor zde má na mysli, že proti německým vojákům bojovali místní odbojáři.

buď a nebo, každý šel s optimismem. Kdybys šel s tím, že kolik lidí tady najednou to, tak to. Ale zejména u mladých lidí ten optimismus je, ale musíš to mít v povaze.“

Avšak už dříve si narátor uvědomoval, že akce, do kterých je zapojený, jsou životu nebezpečné. Říkal, jak bylo důležité, mít se před každým na pozoru. K této části vyprávění přidává následný příběh, kde, jak sám říká, „*mi šlo o kejhák*“ a zmiňuje se, že v tomto okamžiku strach opravdu měl. Jeho úkolem bylo setkat se s židovskou dívkou během cesty z pracovního tábora. „*No ale zažil jsem i jednu příhodu. Na to taky nezapomenu, protože jak se zmiňuju, že nejen tajňáci byli a ozbrojení Němci¹¹⁶, tak člověk vždycky koukal do té masy lidí, když jsem ji uviděl¹¹⁷. Protože byli jsme dohodnutí, na kterém místě se sejdeme, tak jsem skočil mezi ně do toho davu a šel. Ona mi řekla narychlo co a jak, já jsem jí dal případně kus chleba, nebo nějaký dopis a tak. Říkala: »prosím tě, řekni jim, že to spěchá«, celá byla nešťastná. No a jednou takto, když jsem měl tu schůzku. To víš, to jsem strach měl¹¹⁸. V ulici byli soukromí špiclové a sem tam uniformovaný jako doprovod. Tak zrovna jsem vycházel z řady, to byla ta rapaporta, mám dojem, že ta ulice se jmenovala Žrudlana. Tak jsem vycházel z toho davu a tam mě čapnul civil. No a na mě, co sem tam dělal a co si to dovoluji a půjdeš se mnou, hochu. Tak to víš, byl jsem v panice, ale je vidět, že jsem se ovládnul a říkám mu: »nějakej kšeft jsem chtěl udělat, jestli bych něco nekoupil a tak. Přece byste nevzal na svědomí mladého kluka, nevinného«. Já si uvědomuju, co by mě čekalo. A on říká: »Si hlupák, neblbni, bylo to naposledy, sám víš, co tě může čekat. Máš štěstí, že jsi narazil na mě, buď rád, dávám ti život«. To byl akorát jeden incident, pokud jde o to, když jsem hlídkoval. Protože každý věděl, co je to za nebezpečí, každý vycházel z toho, no mladý kluk, přece někdo nebude mladýho kluka podezírat.“*

Okupační vojska potřebovala během války demonstrovat svou sílu a zastrašovat každého, kdo by nedodržoval stanovená pravidla a zásady. Mohlo jít o pouhou šikanu, nebo o opravdu kruté popravu, na které se musel dívat každý. Taková demonstrace síly pak vyvolala strach. „*To víš, to jsou věci, jsou nejpříjemnější věci, které člověk má, že na ně nezapomene do konce života, stejně tak i ty nejhorší nezapomene. Protože když vidíš, že člověk žije a najednou někoho takhle z blízka někdo zabije, zavraždí. Ti vojáci dokonce dělali takové věci, že tam byl takový volný plac, Krakovský plac se mu říkalo ve Lvově, to je blízko centra. Tak jednou udělali to, že tam veřejně popravovali. S kulometama obklíčili všechny, kteří byli na*

---

¹¹⁶ Narátor má na mysli, že mezi lidmi byla i spousta kolaborantů a udavačů.

¹¹⁷ Narátor zde popisuje situaci, kdy vyhlížel židovskou dívku v davu ostatních, aby jí mohl předat zprávu.

¹¹⁸ V tomto úseku vyprávění, konkrétně při větě: „*To víš, to jsem strach měl.*“ Narátor mírně zvýšil hlas a řekl to zvláštním obdivným způsobem a přitom se mi díval do očí. Sám to hodnotím tak, že tímto celé události dodává patřičnou váhu a odkazuje na to, že se opravdu bál.

tom bazáru tak zvaným, nevěděli co se děje, a tam byl barák, který měl mezeru, a tam je zavedli a řadu po deseti vždycky postříleli a když je postříleli, tak každého ještě dobíjeli.¹¹⁹ A to nechali ty lidi, aby neutekli, aby se každý díval a věděl, jaký tam je život.“ Myslel jsem, že šlo o popravy Židů, kteří byli například vezeni do vyhlazovacích táborů, ale opak byl pravdou. „Ne, to byly popravy lidí, když někdo cokoli udělal, třeba šmelil, prodával kde co, chytli ho, prostě kohokoli, aby měli rukojmí. A kolikrát, když už přišla několikátá řada těch lidí a ti v tom nákladáku viděli, co je čeká, kolikrát prosili. To jsou okamžiky, to nezapomeneš, když je zastřelí a potom ještě dobíjous. Jednoho přivezli, udělali šibenici a teď jsi viděl, že řekli: »jed«. On seděl v auťáku a ten se rozjel a on ještě před smrtí: »Ať žije Polsko«! To jsou zážitky a tím oni docílili strachu a nebezpečí.“¹²⁰

Při takovýchto popravách si opravdu okupanti nebrali servítky a je vidět, že jako záminka jim stačilo opravdu málo. Zde se vyjevuje pochopení pro to, proč je k letošnímu roku vyznamenáno „jen“ 23788 Spravedlivých. Nebezpečí pro takové hrdinské činy bylo jednoduše příliš velké a nikomu se nedá zazlívát, že pomoc neposkytl. Sám narátor nebezpečí a vážnost situace viděl následovně: „Totiž, nacisté neúprosně užívali zásadu kolektivní odpovědnosti, kdo přechovával nebo poskytoval pomoc osobám stíhaným, byl likvidován spolu s celou rodinou. Poskytování pomoci Židům náleželo do nejtěžších zločinů. Na každém kroku byly výstrahy, že se poskytování pomoci rovná trestu smrti. Navíc okupantům pomáhali renegáti z řad místních obyvatel. Polsky se říkalo šmalcovníci¹²¹, kteří bohatli vydíráním. Jednou z forem teroru byly i tzv. lapanky¹²² na štvané obyvatele Lvova.“

5.7 Odchod do protektorátu Čechy a Morava

Bohužel ani krátký pobyt ve Lvově se neobešel bez problémů a navíc se vyostřovala situace na východní frontě, tak bylo odbojovou organizací rozhodnuto, že narátor spolu s matkou a bratrem odjedou do protektorátu Čechy a Morava. První odcestovala narátorova matka a později bylo povolení vydáno i narátorovi a jeho bratrovi Jaroslavovi. Otec spolu s narátorovým bratrem Miroslavem zůstali v Generálním Gouvernementu. Důvod pro odcestování do protektorátu byl jednoznačně z hlediska bezpečnosti. Nebezpečím byla jak válka na východní frontě, tak ukrajínští nacionalisté: „Nejdříve dostala máma souhlas o tom,

---

¹¹⁹ Narátor zde popisuje popravy vězňů, kteří byli přivezeni v nákladních automobilech. Tyto vraždy sloužily pro zastrašení a demonstraci síly. Civilní občané byli obklíčeni a museli přihlížet zastřelení několika vězňů.

¹²⁰ Způsob popravy byl takový, že oběť ve voze připoutali, dali mu na krk provaz se smyčkou a vůz se rozjel.

¹²¹ Tito zloději se specializovali na okrádání a vydírání Židů.

¹²² Jednalo se o zátahy proti „nepohodlným“ obyvatelům města. Jako synonymum v českém jazyce by se také dalo použít slovo lynč.

že můžeme tam přijet. Ten důvod byl jasný, ono se říká, víš, když se fronta blíží a je nějaké nebezpečí, tak to jde šmahem. Tak nám řekli, abychom šli. To byl taky případ, ta rodina Ligaševských, tam celou rodinu vyvraždili, akorát matku a děti nechali, jinak to všechno postříleli bestiálním způsobem. Protože tam každou chvíli bylo něco odhaleno.“ Ale i po přesunu na území protektorátu byl narátor odhodlán k odbojové činnosti: „...„Podle pokynu ilegální skupiny jsme na novém místě bydliště čekali další instrukce, třeba až dojde k výsadku do týlu německého okupanta, nebo k jiné záškodnické činnosti. K očekávanému kontaktu však do konce druhé světové války nedošlo... Víš, to byl zase případ, kdy oni měli svoje úmysly a záměry. Tak jeden podobný případ se stal, chystal se výsadek, ale místní odbojová organizace to odmítla, řekli, že to by byl masakr.“

5.8 Nucené práce

Ani po přesunu do protektorátu Čechy a Morava se narátor nedočkal chvíle vydechnutí. Narátor i přesto situaci v protektorátu hodnotí následovně: „*My, když jsme sem přišli se Slávkem do protektorátu, to bylo, jako když vyjedeš z pekla do nebe. Protože faktem je, že Němci s takovou razancí a s takovou zrudností nejednali v Československu s lidmi jako tam, tam to bylo nebe a dudy.*“ Má zde na mysli perzekuci obyvatelstva, veřejné popravy, šikanu, udavačství atd. Podle narátora byla situace v Polsku v těchto poměrech o dost horší.

Narátor se musel ihned po příjezdu do protektorátu Čechy a Morava hlásit na pracovní úřad a nastoupit do továrny v Suchdole nad Lužnicí jako pomocný dělník. Domnívá se, že vinou udání („*Čili zase udání našich českých lidí.*“) si ho spolu s bratrem předvolalo třeboňské gestapo. Verdikt byl tehdy jasný: „...„*do 24 hodin jsem se musel vystěhovat z protektorátu do Reichu na otročskou práci.*“ Narátor o nucených pracích nehovořil nijak dlouze a nijak se tímto časovým obdobím blíže nezabýval, a to i přesto že mu hrozil koncentrační tábor a jak později zmínil, mu šlo o život: „*Nejdříve jsem pracoval v Českých Velenicích v závodě jako soustružník a později jako uklízeč záchodů. Jako podvratný živel sem byl propuštěnej ze závodu v lednu 1945. Byl jsem nadirigován na práci do Rakouska, do továrny, kde jsem pracoval jako speditér v partě internovaných maďarský Židů do dubna 1945. Zbytek času do květnových dnů, to znamená do osvobození, jsem přečkal v Hrdlořezích. Můj bratr se dočkal konce války jako partyzán na Vitorazsku¹²³. Tam mu dali nějaký metál, ale taky jen tak tak, že nepřišel o život. Taký s tím neuměl zacházet. Ho tam dali s tím*

---

¹²³ Vitorazsko je území kolem Českých Velenic a Gmündu.

bratrancem Fandou Szamou. Tam nějaká skupina SS někam chtěli jít, oni jim v tom chtěli zabránit, tak na sebe stříleli a potom utekli. Jinak si tak nějak zachránili život.“ Zde se narátor ironicky směje, zřejmě proto, že jeho bratr nebyl v situacích, které vyžadovaly značnou dávku opatrnosti, natolik protřelý jako on.

Narátor naznačil, že během totálního nasazení polevila jeho opatrnost, a že přestal být obezřetný. Tento stav vygradoval k tomu, že se odmítal učit němčinu a byl arogantní. Proto byl svým nadřízeným obviněn, že bojkotuje zadanou práci, a že by mohl být odvezen do koncentračního tábora. Dokonce mu bylo naznačeno, že existují i tvrdší metody. Dnes narátor uznává, že udělal chybu, když se odmítal učit německy: *....„Tam pak při tom totálním nasazení jsem skoro zařval, protože tam jsem dělal recesi a moc nespolupracoval, a proto po mně šli. Udělal jsem jednu chybu, protože já za dob okupace jsem tak nenáviděl Němce, že jsem nenáviděl i němčinu. To jsem udělal chybu, že jsem se nesnažil němčinu naučit. Jednak bych se spíše ulil, ale prostě ten hluboký odpor k těm zrudnostem mě vedl k tomu, že ta němčina pro mě byla odporná. I když je pravda, že tam byli Goethe, Schiller a já nevím, kdo všechno. A lidi, kteří byli na úrovni.“*

5.9 Konec války, studium a první zaměstnání

Konce války se narátor dočkal v obci Hrdlořezy v jižních Čechách. Se štěstím se také setkal s rodiči, oběma bratry a zachráněnými židovskými dívkami, které ještě chvíli po válce žily na území bývalého Polska. Později odešly do Izraele. Narátor jejich odchod hodnotí následovně a domnívá se, že jejich odchod byl způsoben pokračujícím antisemitismem: *„Ony musely utéct z Polska, protože tam byl antisemitismus, a to i přesto že teda ony žily velice skromně. Po válce byly v Sovětském svazu, dřely bídu a ona se ani nepřiznala, že je Židovka, takový antisemitismus tam byl i po válce.“*

Narátor měl po válce chuť studovat, odjel tedy do Lvova, kde si ve zvláštních kurzech dodělal maturitu a přihlásil se na vysokou školu. Život po válce byl v Sovětském svazu těžký, tak se narátor s rodinou rozhodli pro odchod do Československa.

Rodina přišla do Československa v roce 1945. Narátorovi zde byla uznána sovětská maturita, tak se přihlásil na vysokou školu. *„V roce 1945¹²⁴ zapsal jsem se na vysokou školu politickou a sociální, to už bylo v Československu. A s ohledem na poměry v Československu zapsal jsem se taky na Vysokou školu obchodní.“* Ovšem vzhledem k tomu, že narátor se nijak netajil přátelstvím s lidmi žijícími v Izraeli, měl v následném životě i jisté problémy: *„V roce*

---

¹²⁴ Narátor zmiňuje, že si přesně nepamatuje, jestli se na vysokou školu zapsal v roce 1945 nebo 1946.

1949 jsem neobstál v prověrkách na VŠ a tak mi přerušili studium.“ Tím byly narátorovy snahy o dokončení vysoké školy ztraceny.

Začátky nového života v nové zemi nebyly nijak jednoduché. Narátor se silně rozhořčoval nad tím, jak s ním po válce jednali, a zmiňoval, že už tehdy byla korupce. Dokládám to následovně: „*Ted' tady jsme přišli a neměli jsme kde bydlet. Tady někdo založil nějaké bytové družstvo ve Strašnicích a otec byl první, kdo se tam přihlásil a dal zálohu, a už jsme byli v naději, že nebudeme bydlet v Železné ulici, kde nebyla ani voda ani záchod. A oni řekli otci: »Pane, už není místo«.* A mezi sebou si to rozebrali, já na bráchu, brácha na mě.“

Po nuceném odchodu ze studií stál narátor před volbou nového zaměstnání. Jako absolvent střední školy stavební neměl problém se uchytit. „*Nastoupil jsem zaměstnání v ČKD Stalingrad, to se jmenovalo, to někde mám v těch análech, kdy přesně jsem nastoupil. A v téže roce jsem změnil zaměstnání a pracoval jsem v Kovoprojektě až do odchodu do důchodu.*“ Zajímalo mne, jak bylo možné, že mohl pracovat v podniku, jako byla Kovoprojekta, přeci jen to byl na tehdejší poměry poměrně produktivní a věhlasný československý podnik. Narátor situaci hodnotil následovně: „*Vysvětlení je asi takové, že při různých prověrkách, při nástupu do zaměstnání a při zápisu na vysokou předtím, jsem všude uváděl skutečnost, že v Československu jsem nechal nostrifikovat sovětskou maturitu a byl jsem „obdivován“, to je v uvozovkách, jak to, že studoval a žil jsem v Sovětském svazu a odmítl jsem vstoupit do KSČ. Odůvodňoval jsem to špatným zdravotním stavem, protože sem byl po válce dlouho hubenej. Tak moje kádrové materiály u zaměstnavatelů, nevím, jak bych to nazval, byly hodnoceny pozitivně, zřejmě z důvodu, že jsem studoval v Sovětském svazu.*“

Narátor pak mimo záznam zmínil, že aby se v zaměstnání udržel a aby vydělal, musel se snažit víc než ostatní a pracovat taky víc než ostatní. Jen doplním, že narátor přes všechny peripetie a úskalí, které mu komunistický režim přichystal, nikdy nevstoupil do KSČ.

5.10 Identita

Všiml jsem si jedné zajímavé věci a tou je vztah narátora ke své identitě. Pro názornost zde uvedu několik protichůdných vět. V té první hovoří o Polácích, jak jsem zmínil, tak se narátor narodil v Polsku a byl Polákem. „*Náš národ¹²⁵ nemůže být tak hrdej jako třeba Poláci v Polsku. Polsko mělo 30 miliónů obyvatel a tam přišli o 6 milionů lidí a z toho asi 2,5 milionů Židů.*“ ... „*Ale vidíš takové hnutí, jako bylo polské AK¹²⁶, to je pozitivní, že to byla*

¹²⁵ Pod pojmem „náš národ“ chápe Českou republiku.

¹²⁶ AK neboli Armia Krajowa byla za druhé světové války největší odbojovou organizací v Polsku.

velká organizace, která udělala pro Polsko hodně. Stejně jako ten Walesa udělal po válce těm bolševikům. Poláci byli jiní hrdinové, nevím, jací jsou teďka.“ Stejně je to v následující větě, kde narátor hovoří o přesunu do Československa: „Přerušil jsem studia a reemigroval jsem do vlasti v roce 1946, překročil jsem polsko-československé hranice a od té doby jsem žil v Československu.“ Zde se narátor chápe jako Čech, kterým také je. Ovšem v jiné pasáži, kde hovoří o době těsně po válce, uvádí následně: „V květnu jsem se vrátil s matkou zpět do Lvova, domů, tam jsem v přípravných kurzech maturoval a dále studoval na Lvovské Univerzitě Ivana Franka.“ Zde je vidět, že narátor sice žil do svých devatenácti let v Polsku a občas se o Polsku zmiňuje jako o domově, ale dnes už za vlast považuje Českou republiku a cítí se být Čechem. Za zmínku stojí také to, že na destičkách se jmény vyznamenaných, které jsou umístěny v Aleji Spravedlivých v Jeruzalémě, je narátor uveden se jménem Boguslaw Kurowiec. Takto se opravdu narátor jmenoval až do odchodu do Československa, kde při vystavení osobních dokumentů získal počeštěné jméno Bohuslav Kurovec. Narátor to však dnes jako ztrátu osobní identity nebere.

5.11 Vyznamenání a přátelství na celý život

Po válce šel pro narátora život dál. Založil rodinu a žil svým osobním a rodinným životem. Na válečná léta někdy zavzpomínal, ale nikdy se tím příliš nezabýval. Úřady mu uznali odbojovou činnost i totální nasazení, i když se značnými problémy, protože v době odboje i totálního nasazení neměl narátor české občanství.

Podle všeho je narátor neoblomný člověk se silným odporem ke komunistickému režimu: „Za komunistů jsem se nezřekl přátelství s lidmi žijícími za železnou oponou. Nejen že mi nechtěli uznat odboj, ale ještě mě ohrožovali. Odboj mi byl uznán až v roce 2003, kde se v dopise omlouvají, že to trvalo tak dlouho, že měli těch případů hodně... Já jsem totiž žádal o dvě stě pětapadesátku¹²⁷, vzhledem k tomu, že v době organizace jsem neměl nárok na dvě stě pětapadesátku, protože jsem neměl české občanství.“

Pro narátora šel život dál, tím spíš ho překvapilo, když se zachráněné židovské dívky ozvaly a hovořily o tom, že je navržen spolu s rodinou na vyznamenání „Spravedlivý mezi národy“. Narátor začal popisovat, jaký obrovský vděk dívky pociťovaly. Toto je také pasáž rozhovoru, kdy bylo narátorovi do pláče, protože si opět uvědomil, že je mu někdo vděčný za odvahu a za pomoc v nouzi největší. „Jakmile se tam zabydlely, tak první co bylo, že nás

---

¹²⁷ Jedná se o Zákon o příslušnících československé armády v zahraničí a o některých jiných účastnících národního boje za osvobození.

pozvaly, to je otce, který na tu návštěvu šel, aby se podíval, jak ony žijou v tom novém státě.“ Narátor měl v této souvislosti zajímavou úvahu a hovořil o tom, že dívky samy narátora a jeho otce a matku navrhly na vyznamenání, pozastavil se nad příběhem Nicholase Wintona a pravil: „*Proto já stále nechápu, že ten Winton zachránil 600 dětí a žádné nepátralo po tom, kdo to udělal. On sám říkal, já sem udělal, co jsem cítil, že je zapotřebí někomu pomoc. Zaplat' Pán Bůh. On neriskoval život, ale zachránil lidi a tito, kdyby prožili to, co prožily tyto*¹²⁸, *tak asi by se hned hlásili. Ale protože tam přežili a neměli problémy, tak přežili. Ale tady byl cítit ten vděk hned, to se nedá zapomenout.*“ Na toto téma jsme později vedli debatu a narátor uznal, že to bylo zřejmě z toho důvodu, že zachráněné děti pátraly především po svých rodičích a příbuzných a nikoli po příčině záchrany.

Narátor se opět vrací k návštěvě Izraele, které se zúčastnil jeho otec. „*Jak jen měly možnost*¹²⁹, *tak hned chtěly, abychom přijeli a neřekly ani slovo, že tam chystají nějakou slávu. To byla velická sláva. Když tam otec pomáhal symbolicky sázet ten strom. A hlavní na té slávě byl prý ten, který soudil Eichmanna*¹³⁰. *Já jsem dokonce kdysi říkal Maryše, aby napsala nějakou tu knížku a neudělala to. Ten návrh podávali zachránění, především Koninská. To bylo hned, jak odjely do Izraele. No a jako pozornost mi čas od času píše z Jewish foundation*¹³¹ *a zajímají se.*“

Vzniklé přátelství cítí narátor opravdu silně a o těchto událostech se mu nehovořilo snadno, dodnes jsou pro něj velice dojemné: „*A ta Koninská, rozumíš, pochopitelně to je přátelství na život a na smrt, to jsou věci, které se nezapomínají. Proto já chápu, že ony se ozvaly. Totiž ony potom když odjely, tak ti řekly každou chvíli: »No tak díky vám žijeme. Prodloužili jste nám život«. Může mi to už být jedno, důležité je, že člověk má čisté svědomí, že něco udělal a že někdo to uzná. Je vidět, že ta jejich organizace, ta Jewish foundation, vždycky přijde nový rok, tak vždycky poblahopřejou a sem tam napíšou, jestli něco nechceme, nepotřebujeme.*“

Na jednu stranu je narátor na vyznamenání pyšný, ale na stranu druhou to bere jako určitou životní etapu. Je rád, že pomohl. Získané vyznamenání je už jen jakési vzdání památky. Dokládám to okamžikem, kdy jsem se narátora ptal, jestli má někde schovanou pamětní medaili. „*Medaili žádnou mi nedali, dostal sem jen ten papír. ... „Jestli, že možná jsem něco, možná že jo, ale víš, já už medaile už nějaká jsem měl.*“ Narátor se tedy vydal

---

¹²⁸ Narátor má na mysli jím zachráněné židovské dívky.

¹²⁹ Pozvání pocházelo od zachráněných dívek.

¹³⁰ Adolfa Eichmanna soudil Moshe Landau. Bohužel se mi nepodařilo dopátrat, jestli narátorův otec opravdu obdržel vyznamenání z rukou Moshe Landaua, ale je to více než pravděpodobné, protože v letech 1962 až 1970 vedl komisi pro udělování vyznamenání právě on.

¹³¹ Nadace sídlící v USA, která mimo jiné podporuje některé Spravedlivé mezi národy.

hledat medaili, ovšem bez úspěchu. Zakončil to patřičněji, vyznělo to tak, že vyznamenání je pro život nepodstatné a důležité je přátelství a poskytnutá pomoc židovským dívkám. „*Hele vzniklo tak přátelství na život a na smrt, přátelství, jak má být. A na památku mých vzácných rodičů, a mou byl zasazen strom v Aleji Spravedlivých v Jeruzalémě.*“

6 Závěr

Během psaní této práce jsem se ptal mnoha kamarádů a známých, zda-li znají pojem „Spravedlivý mezi národy“. Musím říci, že drtivě většině tento druh vyznamenání nic neříkal a vnímali to jako prázdné heslo. Svou roli na tom jistě hraje fakt, že v českém jazyce nevyšla žádná kniha, která by se věnovala čistě problematice vyznamenání „Spravedlivý mezi národy“. Asi bych se také řadil mezi ty, kteří o tomto vyznamenání nikdy neslyšeli, kdybych se nerozhodl pro realizaci tohoto výzkumu. Tím spíš doufám, že má práce přispěje k větší informovanosti o tomto vyznamenání.

Ve svém projektu jsem se snažil zachytit hlavní témata, která souvisí s výše zmíněným vyznamenáním. Nejprve bylo zapotřebí specifikovat dobu a představit důvody, které vedly k nástupu nacismu. Kdybych měl postupovat chronologicky, začal bych židovskou problematikou. Na několika řádcích jsem nastínil postupný rozvoj antisemitismu a ukázal jsem, jaké záminky a výmysly stačily nacistickému teroru k perzekuci Židů. Přiblížil jsem vznik a rozvoj NSDAP a připomenul hlavní aktéry, kteří stáli za vyvražděním přibližně šesti milionů Židů. Bohužel projekt nemá takový rozsah, abych v něm mohl uvést politické spojitosti, které vedly k propuknutí druhé světové války. Doufám však, že se jedná o dějinnou etapu, která je všeobecně dobře známa.

Pro mne osobně velice nepřijemnou, leč podstatnou kapitolou předkládané práce, bylo pojednání o koncentračních táborech. Musím opět připomenout, že při čtení některých knih mi bylo poměrně úzko. Nicméně se domnívám, že v dnešní době vzrůstajícího extremismu je zapotřebí si tyto události připomínat, hovořit o nich a vytvářet osvětu, která by měla zasahovat především ty mladé, kteří by mohli inklinovat k nějakým extremistickým hnutím.

V další části jsem představil a určil specifika vyznamenání Spravedlivý mezi národy. Popsal jsem, že se jedná o vyznamenání, které je udělováno lidem nežidovského původu, kteří nezištně pomáhali Židům v nouzi. Přiblížil jsem, že je poměrně složité a zdlouhavé vyznamenání získat. Komise, která schvaluje jeho udělování, je složena z několika členů a každý případ se projednává individuálně a je zkoumán z několika úhlů pohledu. Počet

vyznamenanych se stále zvyšuje, čili čísla uvedená v mé práci budou za pár měsíců neaktuální, nicméně i proto je zřízen památník Jad Vašem, který se o celý proces udělování stará.

Památníku jsem věnoval samostatnou kapitolu, protože podle internetových zdrojů i podle přátel, kteří památník navštívili, se jedná o velkolepý komplex budov a pomníků. Navíc, jak jsem zmínil, je v památníku umístěno i muzeum, knihovna, studovny atd. Doufám, že se mi někdy poštěstí místo navštívit a udělat si o něm vlastní obrázek.

Další část mé práce tvořil životní příběh vyznamenaného. V této druhé části textu jsem se nejprve snažil představit muže, který je nositelem vyznamenaní. Ve zkratce jsem přiblížil jeho osobní život, který byl s ohledem na rozsah projektu zaměřen především na období kolem druhé světové války. Nicméně si myslím, že životní příběh narátora je natolik zajímavý, že by vydal na další samostatný projekt. Zde se jen potvrzuje význam a přínos orální historie, právě tady je vidět, jak je důležité zaznamenávat i zdánlivě obyčejné lidské příběhy, které pak dotváří skutečný obsah dějin.

Zmínil jsem, že vyprávění týkající se doby druhé světové války není pro aktéra příjemné a i po několika desítkách let je pro něj nesnadné o této životní etapě hovořit. Odtud také plyne občasné narátorovo odmlčení se. Při bližším pohledu pak bylo vidět, že má aktér v očích slzy. Natolik je téma do dnešních dob pro něj silné.

Interpretaci rozhovorů jsem rozčlenil do několika tématických okruhů a postupoval jsem více méně chronologicky. Z řečeného vyplývá, že narátor měl hezké a spokojené dětství. On sám začátek války nijak zvlášť nepocíťoval. A to až do chvíle, kdy se válka začal bezprostředně týkat jeho rodiny, a kdy začal cítit, že vlivem okupace budou nuceni opustit svou rodnou obec. Naplno pocítil narátor válku při odchodu do Lvova, kde pomáhal rodičům při odbojových akcích. Statečnost narátora a jeho rodičů vedla k tomu, že u sebe během války ukrývali postupně tři židovské dívky. Zmínil jsem, jak ukrývání probíhalo, jaké sebou neslo rizika, a popsal jsem jednotlivé příběhy, které se k tomuto činu vztahovaly. Odchod ze Lvova do protektorátu Čechy a Morava byl pro narátora obratem o sto osmdesát stupňů. Byl sice totálně nasazen a pro svou mladickou nerozvážnost mohl být také poslán do koncentračního tábora, ale na druhou stranu tvrdí, že metody, které používali nacisté na území protektorátu, nebyly tak drastické a tvrdé jako na Ukrajině. O událostech, které nastaly po odchodu do protektorátu, narátor příliš nehovoří. Byla to pro něj určitá životní etapa a podle jeho mínění klidnější a bezpečnější. Konce války se narátor dočkal na území protektorátu, odkud na konci léta 1945 odcestoval zpět do Lvova, kde si dodělal střední školu a přihlásil se na univerzitu.

Když viděl, jak nelehká je poválečná situace v Sovětském svazu, tak odcestoval zpět do Československa, kde se natrvalo usadil.

Dalo by se říci, že v tento okamžik pro aktéra začala nová životní etapa. Poválečné dny byly nasyceny optimismem a úlevou z konce války. Narátor nyní mohl studovat a žít ve svobodné zemi. Optimismus ovšem záhy vyprchal a nahradila ho další totalita. Přišel vyhazov ze školy, nástup do zaměstnání a neustálé osočování od členů KSČ pro kontakt s lidmi žijícími v Izraeli.

Své místo má v projektu pasáž týkající se přátelství. Kdybych měl zmínit nějaký okamžik, který mi zůstal z rozhovorů vryt do paměti, pak by to určitě byl moment, kdy narátor hovoří o „*přátelství na život a na smrt*“, které vzešlo z pomoci židovským dívkám. Je to něco, čeho si narátor nesmírně váží a zmiňuje, že kdykoli něco v životě potřeboval, tak našel pomocnou ruku u zachráněných dívek. Zde je tedy vidět, že vyznamenání má pro narátora význam. Je na něj hrdý. Největší přínos však vidí v tom, že pomohl lidem, kteří to v těžké situaci potřebovali. Odměnou mu podle jeho slov není vyznamenání, ale právě „*přátelství na život a na smrt*“.

Při realizaci projektu jsem zjistil, že se tomuto příběhu chci ještě v budoucím studiu věnovat. Cítím potřebu ještě popsat následný příběh židovských dívek. Pokusil bych se zjistit, jak to dopadlo například se zmiňovanou *Jankou*, se kterou narátor během odbojových let spolupracoval, popsat osudy dalších odbojářů atd. Takto by mohl vzniknout další hodnotný pramen do orálně historických výzkumů.

Závěrem bych chtěl říci, že provedený výzkum měl veliký význam pro mě samotného. Mám dojem, že se mi podařilo určit specifika vyznamenání Spravedlivý mezi národy a ukázat, co obnáší toto vyznamenání získat atp. Především jsem ale rád, že díky mé práci bude uchován konkrétní příběh Spravedlivého mezi národy. Jsem totiž zastáncem názoru, že statečných lidí bychom si měli vážit a připomínat si jejich osudy.

7 Seznam použité literatury a jiných pramenů

Metodologická literatura:

Hendl, J.: „Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace“ (*Portál, Praha 2005, ISBN 80-7367-040-2*)

Vaněk M., a kolektiv: „Orální historie: metodické a technické postupy“ (*Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2003, ISBN 80-244-0718-3*)

Vaněk, M., Mucke, P., Pelikánová, H.: „Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie“ (*Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2007, ISBN 978-80-7285-089-1*)

Vaněk, M.: „Orální historie ve výzkumu soudobých dějin“ (*Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2004, ISBN 80-7285-045-8*)

Literatura k problematice holocaustu:

Aly, G.: „Konečné řešení“: Přesun národů a vyhlazení evropských Židů, (*Argo, 2006, ISBN 80-7203-833-8*)

Hilberg, R.: „Pachatelé, oběti, diváci“, (*Argo, 2002, ISBN 80-7203-472-3*)

Höb, R.: Velitelem v Osvětimi: Autobiografické zápisky, (*Academia, Praha, 2010, ISBN: 978-80-200-1471-9*)

Knopp, G.: „Holokaust: Zločin proti lidstvu“, (*Euromedia Group-Ikar, 2008, ISBN 978-80-249-1075-8*)

Pasák, T.: Český fašismus 1922-1945 a kolaborace 1939-1945, (*Práh 1999, ISBN 80-7252-017-2*)

Todorov, T.: „V mezní situaci“ (*Mladá fronta, Praha 2000, ISBN 80-204-0853-3*)

Internetové zdroje k problematice holocaustu:

<http://www.auschwitz.org.pl/>

<http://holocaust.cz/>

<http://www.jewishmuseum.cz/>

Literatura k vyznamenání „Spravedlivý mezi národy“:

Ludvíková, M.: „Darované životy: Příběhy českých a moravských Spravedlivých mezi národy“, (*Nakladatelství Gaudeamus, Univerzita Hradec Králové, 2007, ISBN 978-80-7041-382-1*)

The Encyclopedia of the Righteous Among the Nations, (*Yad Vashem, Jerusalem, Israel, 2007, ISBN: 0-9764425-8-2*)

Terezínské studie a dokumenty 2008, (*Institut Terezínské iniciativy 2009, ISBN 978-85924-58-9*), článek: Bondyová, R.: „Pomoc v nouzi největší: Čeští spravedliví mezi národy“

Internetové zdroje k vyznamenání „Spravedlivý mezi národy“:

<http://www.yadvashem.org/>

<http://www.mfa.gov.il>

<http://www.moderni-dejiny.cz/>

Audiovizuální zdroje k vyznamenání „Spravedlivý mezi národy“:

Pořad České televize Kosmopolis, 2007

8 Přílohy

Příloha č. 1 Originál certifikátu Spravedlivý mezi národy

Příloha č. 2 Fotografie narátora s certifikátem Spravedlivý mezi národy

Příloha č. 3 Fotografie narátorových rodičů a strom v Aleji Spravedlivých v Jeruzalémě

Příloha č. 4 Detail přední a zadní části udělované medaile

Příloha č. 5 Detail desky se jmény vyznamenaných pod stromem v Aleji Spravedlivých

Příloha č. 6 Fotografie zachráněné Celiny Koninské a narátora

Příloha č. 7 Jména vyznamenaných na internetových stránkách památníku Jad Vašem

Пříloha č. 1 Originál certifikátu Spravedlivý mezi národy

YAD VASHEM
HAR HAZIKARON
JÉRUSALEM

יד ושם
הר הזיכרון
ירושלים

תעודה ATTESTATION

Monsieur DIMITRI KUROWIEC, de Pologno, maintenant à Prague, en son nom et au nom de son fils Boguslaw et au nom et en l'honneur de sa défunte femme Maria

ששמו נפשם בכפו להצלת יהודים בתקופת השואה
QUI, AU PÉRIL DE SA VIE, A SAUVÉ DES JUIFS
PENDANT L'ÉPOQUE D'EXTERMINATION

נטע עץ בשדרת חסידי אומות העולם
A PLANTÉ UN ARBRE DANS L'ALLÉE DES JUSTES
יום ל' בסיון תשכ"ד
Le 10 juin 1964

בשם רשות הזיכרון יד ושם
POUR L'INSTITUT DU SOUVENIR

YAD VASHEM

Yehuda Landau

Y. Spector

ונתתי להם יד ושם אשר לא יכרת... ישעיהו נ"ז
JE LEUR DONNERAI UN NOM ÉTERNEL, QUI NE PÉRIRA PAS... ISAIE 56

Příloha č. 2 Fotografie narátora s certifikátem Spravedlivý mezi národy

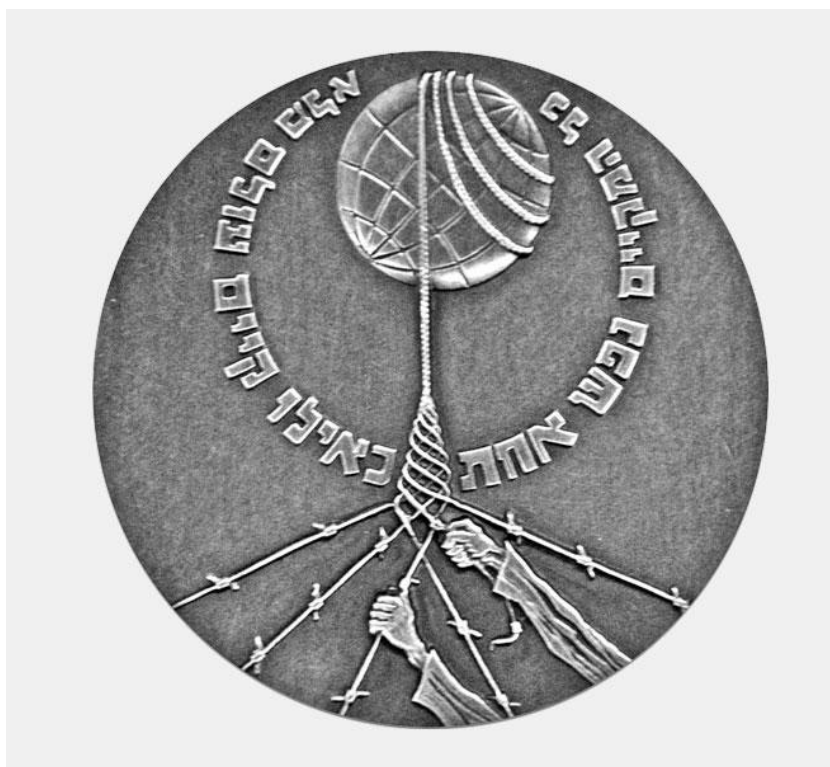

Příloha č. 3 Fotografie narátorových rodičů a strom v Aleji Spravedlivých v Jeruzalémě

Příloha č. 4 Detail přední a zadní části udělované medaile

Příloha č. 5 Detail desky se jmény vyznamenaných pod stromem v Aleji Spravedlivých

Příloha č. 6 Fotografie zachráněné Celiny Koninské a narátora s jeho rodinnou

Zleva: zachráněná Celina Koninská, dcera narátora Eva, vnuk narátora Antonín, vnučka narátora Alžběta, syn narátora Bohuslav, narátor, narátorova manželka Kamila (rok 1994)

Příloha č. 7 Jména vyznamenaných na internetových stránkách památníku Jad Vašem

YAD VASHEM

יד ושם

The Holocaust Martyrs' and Heroes' Remembrance Authority

רשות הזיכרון לשואה ולגבורה

המחלקה לחסידי אומות העולם
The Righteous Among the Nations Department

Kurkiewicz, Wojciech & Marianna & dght.: Wladyslawa	1992
Kurkowska-Bronik, Marianna	1989
Kurkowski, Wlodzimierz & Danuta	1992
Kuron, Helena & Czeslaw	2001
Kuropieska, Leopolda	1967
Kuros, Henryka & Tomasz	2002
Kurowiec, Dimitry & Maria & son Boguslaw	1964
Kurowska-Szczebic, Anastazja	1988
Kurowski, Jan & Maria; d. Emilia Wilusz	1993
Kurowski, Stanislaw & Maria; ch. Marta, Jan	1992
Kurowski, Stefan & Stanislaw	2000
Kupiewski, Roman & Antonina	1984/1992
Kuylowicz, Boguslaw J. & Zofia	1972
Kuryluk, Karol	2002
Kuz, Kazimierz-Marian & Zofia	1992
Kuzela, Marcella	1989
Kuskowska, Feliksa & Wojciech	1983
Kusmierczyk, Mrs.	1984
Kusnierz, Kazimierz & Karola	1975
Kusz, Maria-Bozena	2001
Kutkowska, Janina	1989